

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2012

Tomáš Novotný

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Prevence domácího násilí u dětí

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plšková

Vypracoval:

Bc. Tomáš Novotný

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Prevence domácího násilí u dětí“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

Brno 21. 3. 2012

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce a za její neskonalou trpělivost a vstřícný přístup.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Evě za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Bc. Tomáš Novotný

OBSAH

Úvod	3
1. Vymezení pojmů	5
1.1 Domácí násilí	5
1.2 Znaky, formy a fáze domácího násilí na dětech	6
1.3 Příčiny domácího násilí u dětí	10
2. Aktéři domácího násilí u dětí	12
2.1 Agresor	12
2.2 Oběť	17
2.3 Rodina	20
2.4 Mlčící menšina	22
3. Možnosti řešení domácího násilí	23
3.1 Legislativní možnosti	23
3.2 Pomáhající organizace	32
3.3 Následky domácího násilí u dětí	38
3.4 Zjednání nápravy	44
4. Možnosti prevence domácího násilí páchaného na dětech	49
4.1 Prevence v rodině	50
4.2 Prevence a pedagog	52
4.3 Prevence a škola	55
4.4 Prevence a společnost	56
5. Praktická část	61
5.1 Cíle, metody výzkumu a stanovení hypotéz	61
5.2 Výběr respondentů	62
5.3 Vlastní výzkumné šetření	63
5.4 Analýza výsledků a interpretace získaných dat	80

Závěr	83
Resumé	85
Anotace	85
Klíčová slova	86
Seznam použité literatury	87
Seznam příloh	91

Úvod

Pro diplomovou práci jsem si vybral téma „Prevence domácího násilí u dětí“. Je to téma, které se v současné době skloňuje ve všech pádech, přestože není ničím novým. Jde o celosvětově rozšířený problém, Českou republiku nevyjímaje, o kterém se diskutuje na různých úrovních a je probírán ze všech možných úhlů pohledu. Ale ať se na domácí násilí podíváme z jakékoliv stránky, zvláště pokud se domácí násilí týká dětí, musíme nutně dojít k názoru, že se jedná o zrudnost nejhrubšího kalibru. Vždyť „rodina je místo, kde se učíme být lidmi. Učíme se zde životním rolím a prožíváme modelové situace, které se mohou v různých variantách objevit později v našem samostatném životě, učíme se zvládat zátěž a překonávat krize. V rodině také získáváme jistotu, že jsme na tomto světě důležití, že nás někdo miluje a potřebuje, a to navzdory našim chybám.“ (Vágnerová a kol., 2009, s. 49). Pokud rodina ve své funkci natolik selže, že v ní dochází k násilí na dětech, zanechá to na dítěti celoživotní podpis, a to nejen fyzický, ale i psychický.

U dospělého člověka bychom mohli předpokládat jeho schopnost se agresorovi nějakým způsobem bránit. Ale co dítě? Jakou má možnost obrany proti dospělému a fyzicky vyspělému agresorovi. Navíc je-li tím agresorem rodič či osoba blízká, která by mu naopak měla dodávat pocit bezpečí a ochrany.

Domácí násilí je charakteristické psychickým, fyzickým a ekonomickým násilím od blízké osoby s cílem ublížit a získat nad obětí převahu a moc. Jde o chování, které u jedné osoby vyvolává strach z osoby druhé, přičemž mezi těmito osobami existuje blízký vztah. Odehrává se v soukromí, proto zůstává také často i po dlouhou dobu utajeno. Je opakované a má stupňující tendenci. Domácí násilí je nezávislé na věku, vzdělání, materiálním zabezpečení, profesi, sociokulturní úrovni, náboženském vyznání a národnosti.

Zejména u domácího násilí na dětech je důležité, co nejdříve takové patologické chování odhalit a tím vyjít vstříc jeho řešení. Dítě samo se nedokáže bránit, a proto je důležitý přístup každého slušného člověka, každého z nás, byť i na náznak domácího

násilí na dětech upozornit a tím takovému dítěti podat pomocnou ruku. Zvláště když většina případů domácího násilí na dětech není nikdy odhalena. Což znamená, že dítě je většinou vystaveno násilí po celé dětství.

Cílem této práce je přiblížit nejen rodičům a pedagogům, ale především všem vnímavým lidem, kterým není lhostejný osud dětí, problematiku domácího násilí páchaného na dětech. Její zákonitosti, druhy, formy a seznámit je s příčinami vzniku tohoto patologického jevu. Důvodů, proč k domácímu násilí dochází, je celá řada a důležitost správné funkce rodiny, osobnosti pedagoga a nás všech je velmi významná. Určitá část lidí si možnost tohoto jevu nepřipouští a nemalá část před ním, v dnešní uspěchané době, zavírá oči. A to jak úmyslně, jelikož se přece nebude míchat do něčeho, co se ho samotného netýká, či neúmyslně, svou lhostejností a nevšímavostí. Proto bychom se měli pokusit tento problém, který je součástí našeho každodenního života rozlousknout a nezavírat před ním oči.

V druhé polovině diplomové práce bych se chtěl zaměřit na možnosti prevence, její konkrétní metody, postupy a možnosti nápravy, a to včetně legislativních možností. Odpovědět na otázku jaká je účinnost zákona o domácím násilí, zjistit statistická data od Intervenčních center a Policie ČR.

Zároveň dotazníkovým šetřením zjistit, jaké je povědomí o domácím násilí páchaném na dětech u pedagogů na základních školách v Praze 6. Jejich informovanost a zkušenosti. Touto formou je donutit k zamyšlení, prohloubení jejich znalostí a zjištěnými skutečnostmi přispět ke zkvalitnění jejich práce. Pedagog by měl být prodlouženou rukou rodiny a bdělý strážce všech dětí, kde tato selže. Doufám, že tato práce přispěje alespoň malým dílem ke zvýšení povědomí o problematice domácího násilí na dětech v mém okolí a případně k větší informovanosti širší veřejnosti.

Vždyť který rodič a slušný člověk by nechtěl ochránit před možným násilím dítě, ještě než k němu dojde.

1. Vymezení pojmů

1.1 Domácí násilí

„Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah.“ (<http://www.domacinasili.cz>)

„Obecně lze říci, že domácí násilí je chování, které u jedné osoby vyvolává strach z osoby druhé, přičemž mezi těmito lidmi existoval nebo existuje blízký vztah. Prostřednictvím moci, kterou tento strach poskytuje, určuje násilník chování oběti.“ (<http://www.koordona.cz>)

„Domácím násilím se zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými žijícími spolu ve společném bytě nebo domě.“ (MPSV ČR, Studijní materiál pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně - právní ochrany dětí, 2006, s. 9)

Po pozorném přečtení výše uvedeného výčtu definic, musíme jednoznačně konstatovat, že domácí násilí je něco, s čím by se nikdo z nás nechtěl setkat a už vůbec ho zažít na vlastní kůži. Vždyť v rodinném kruhu bychom měli hledat pohodu, klid, porozumění, lásku a zastání. Ale rodina bohužel může také být *„zdrojem obrovského napětí, přivádět lidi k zoufalství nebo je naplňovat značnou úzkostí a pocitem viny.“* (Giddens, 1999, s. 174)

Pokud si do takto vzniklého vzorce dosadíme bezbranné dítě je to ještě o to horší.

V současné době se o domácím násilí páchaném na dítěti mluví jako o syndromu CAN. Tato zkratka vychází z anglického Child Abuse and Neglect a v českém překladu se jedná o tzv. syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte. *„Jde o soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení*

ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhranější podobou je úplné zahubení dítěte.“ (Dunovský et al., 1999, s. 15) Týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte definovala Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992 jako jakékoliv jednání nebo opomenutí povinností rodičů, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, které narušuje nebo ohrožuje příznivý tělesný, citový, rozumový nebo mravní vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.

1.2 Znaky, formy a fáze domácího násilí na dětech

Je třeba si uvědomit, že ne každý spor v rodině, ať už je jakéhokoliv charakteru, musí být s jistotou domácím násilím. Abychom mohli skutečně hovořit o domácím násilí, je nutné vymezit jeho znaky. Tyto znaky jsou u domácího násilí obecně, až na jemné nuance, shodné jak u dospělých jedinců, tak v našem případě u dětí. Liší se pouze osobou oběti – dítětem.

Znaky domácího násilí

- *„Násilí – násilné incidenty mohou nabývat různých podob, zpravidla je kombinací několika forem. V České republice je nejčastější formou domácího násilí kombinace fyzického a psychického násilí. V jednotlivých incidentech je vždy zastoupeno fyzické napadení oběti společně s psychickým ponižováním. Psychická podoba týrání, podobně jako sexuální obtěžování a vynucování sexuálních aktivit se izolovaně vyskytuje spíše výjimečně.*
- ***Opakovanost a dlouhodobost** – za domácí násilí nelze považovat ojedinělý a jednorázový incident, byť mu lze připisovat závažné důsledky. Domácí násilí má svou historii.*
- ***Eskalace** – jednotlivé násilné útoky se vyznačují vzrůstající intenzitou, obvykle začíná útoky proti lidské důstojnosti, k nimž se postupně přidávají útoky proti*

zdraví, jež v konečném stádiu přechází v útoky proti lidskému životu. V zárodku nemá domácí násilí podobu trestného činu, násilný vztah je doprovázen fázemi klidu a usmiřování, kdy s postupným rozvojem agrese se zkracují období klidu na úkor fází eskalujícího násilí.

- **Vzájemná blízkost osob** – oba aktéři jsou nebo v minulosti byli, osobami blízkými. K domácímu násilí dochází uvnitř reálného partnerského vztahu dvou osob, nebo mezigeneračního vztahu mezi rodiči a dětmi či prarodiči a vnuky.
- **Uplatnění moci a kontroly** – postavení oběti a pachatele je nerovné a jejich role se v průběhu opakovaných incidentů nemění. Pachatel uplatňuje kontrolu nad životem oběti zejména v oblasti jejich sociálních kontaktů a v oblasti ekonomické. Násilím uplatňuje moc nad jejím každodenním životem. Domácí násilí není spor, hádka nebo rvačka, při kterých je postavení obou stran incidentu stejné.
- **Složitý, ambivalentní postoj oběti k pachateli** – oběť domácího násilí se chová jinak než oběti poškozené cizím pachatelem. Ochota k potrestání pachatele je kolísavá. Po násilném incidentu hledají oběti pomoc, posléze však mohou svůj postoj měnit. Důvodem může být psychický tlak a oprávněný strach vzhledem ke skutečnosti, že oběť nadále bydlí ve společném bytě nebo domě s útočníkem. Dalším důvodem může být i zastrašování ze strany pachatele a jeho rodiny, víra v polepšení pachatele, nebo obava z osamocení.
- **Páchání násilí v soukromí** – k násilí dochází zpravidla beze svědků, nejčastěji v soukromí společného obydlí, ale i na jiných místech, např. chata, hotel. Jednotlivé útoky zapadající do schématu domácího násilí se však mohou vyskytnout i na veřejnosti.“ (Střílková, Fryšták, 2009, s. 14 – 15)

Pro větší přehled si znaky ještě jednou shrneme. Opakování a dlouhodobost, eskalace, jasné rozdělení rolí a neveřejnost. „Aby skutek byl domácím násilím, musí být naplněny všechny znaky.“ (<http://www.donalinka.cz>)

Formy domácího násilí na dětech

Stejně jako znaky domácího násilí na dítěti je nezbytné ukázat i jeho formy. Domácí násilí, ač se to může zdát šokující, může probíhat i následujícím způsobem.

- **„Fyzické týrání:** jedná se o zlé nakládání s dítětem, tělesné ublížení dítěti nebo jeho nezabránění, které dítě pociťuje jako příkoří, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte; jde například o surové bití dítěte rukou nebo různými předměty, kopání, bolestivé tahání za vlasy, nucení dítěte k provádění těžkých prací nepřiměřených jeho věku a tělesné vyspělosti, přivazování dítěte ke stolu nebo radiátorům ústředního topení, ponechávání dítěte v chladném prostředí bez nutného oblečení, odpírání dostatečné stravy dítěti a podobně.
- **Psychické týrání a šikanování:** spočívá v útocích na citový vývoj, sebevědomí a důstojnost dítěte; má formu slovního napadání dítěte, opakovaného ponižování, nepřiměřeného kritizování, ponižování, odmítání či zavrhování dítěte nebo ukládání nevhodných trestů dítěti, které nemají povahu tělesného trestání (různé formy zákazů a omezení); za psychické týrání dítěte se považuje rovněž situace, ve které je dítě přítomno domácímu násilí a konfliktům mezi rodiči nebo jinými osobami v domácnosti obývané dítětem.
- **Sexuální týrání a zneužívání:** jde o vystavení dítěte jakémukoliv nepatřičnému jednání nebo vykořisťování se sexuálním podtextem; zahrnuje především pohlavní styk s dítětem, znásilnění, sexuálně motivované dotýkání či hlazení, exhibicionismus, nucení dítěte k obnažování nebo ke sledování pornografie apod.; specifickým typem sexuálního zneužívání dítěte je komerční sexuální zneužívání, které je definováno jako použití dítěte pro sexuální účely za peníze nebo jiné odměny či požitky a projevuje se ve zneužití dítěte k dětské prostituci, dětské pornografii nebo k jiným formám obchodu s dětmi.

- **Zanedbávání dítěte:** *jedná se o zanedbávání péče o dítě, které ohrožuje život, zdraví a příznivý vývoj dítěte; může jít zejména o zanedbávání výživy dítěte, hygieny, ošacení, zdravotní péče, vzdělávání, náležitého dohledu nad dítětem a rovněž o zanedbávání citových potřeb dítěte.*“ (leták MPSV)

K těmto formám domácího násilí na dětech můžeme přidat ještě několik dalších. Tyto se týkají spíše dospělých jedinců, ale jistě bychom v nich našly i takové části či případy, které by se mohly týkat též dětí. Zkusme je tedy na děti převést na základě vzoru Dagmar Úlehlové a kolektivu autorů z publikace s názvem „Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky.“

- **Sociální izolace** = bránění v návštěvách rodiny či kamarádů a spolužáků, sledování telefonátů, pronásledování, nečekané kontrolní návštěvy při mimoškolních aktivitách a kroužcích.
- **Ekonomická kontrola** = zamezování přístupu k penězům – žádné kapesné, zákaz jakýmkoliv způsobem si hotovost vydělat (brigády, roznos letáků a podobně).
- **Pronásledování – stalking** = dlouhodobé, opakující se sledování a obtěžování dítěte, které vybočuje z normy a výrazně zasahuje do jeho osobního života i okruhu jeho blízkých. Může mít podobu neustálého telefonování, e-mailování, posílání sms, čekání před domem, před školou, před místem zájmové činnosti, vyhrožování, zastrašování, vydírání, navádění, ničení osobních věcí a dárků, drobné útoky na dítě či jeho spolužáky a kamarády. (Úlehlová a kol., 2009, s. 13)

V drtivé většině jde o různé kombinace těchto forem, jelikož uvedené formy domácího násilí se zpravidla vzájemně prolínají a nevyskytují se samostatně.

Fáze domácího násilí na dětech

Každé domácí násilí, a nejen na dětech, prochází určitým vývojem, který se stále vrací, obíhá v kruhu a postupně nabírá na intenzitě. Určit počáteční dobu kdy k násilí začalo docházet, není ve většině případů jeho oběť schopna, jelikož přichází nevtíravě. Poté dochází ke gradaci násilí a následně k usmiřování oběti – dítěte a agresora.

Odborníci na domácí násilí rozlišují tři jeho různé vývojové fáze. Tyto jsme si výše již v podstatě pojmenovali. Pojdme se tedy na ně podívat podrobněji.

- **Fáze počáteční** - *„je charakterizována především verbálními útoky v podobě výhrůžek, ponižování, zastrasování a vyhrožování.“* (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 39)
- **Fáze gradace** – začíná docházet k prvním fyzickým projevům, agresor ztrácí sebekontrolu, násilí se stupňuje. Dítě má strach, je bezmocné a i kdyby mohlo, tak se nedokáže bránit či jinak vzepřít.
- **Fáze udobřování** – útočník se omlouvá, slibuje, že už to nikdy neudělá, ujišťuje o své vysoké náklonnosti. Dítě mu uvěří a odpouští mu, aby se po určité době klidu mohlo vše znovu opakovat od začátku.

1.3 Příčiny domácího násilí u dětí

Příčinu či příčiny domácího násilí nelze jednoznačně určit. V průběhu historie pátrání po příčinách domácího násilí byly stanoveny různé teorie a předneseny rozličné názory. Výsledkem těchto postojů bylo poznání, které nám říká, že za vznik domácího násilí je odpovědno více prolínajících se faktorů a vlivů, včetně například prostředí, jelikož *„Dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v nějaké míře (individuální a závislé na dalších okolnostech) nás poznamenává a ovlivňuje.“* (Kraus, 2001, s. 103)

Výše zmíněné faktory a vlivy lze rozdělit do čtyř určitých skupin. Jedná se o příčiny vycházející ze společnosti, rodinné výchovy, z charakteristiky osobnosti agresora a ze společenských situací, které vyvolávají stres, a tím následnou násilnickou reakci. Co se pod těmito skupinami příčin domácího násilí skrývá, si ukážeme v následujících řádcích.

- **Společnost** – tolerantní postoj společnosti vůči domácímu násilí, patriarchální náhled na rodinu, tabuizace domácího násilí (nejde o násilí, nýbrž jen o výměnu názorů), lhostejnost okolí (co se děje u sousedů za zavřenými dveřmi mě nezajímá).
- **Rodinná výchova** – transgenerační přenos násilných vzorců do dospělosti, identifikace s agresivními vzory chování.
- **Osobnostní charakteristiky agresora** – zvýšená agresivita, alkohol, drogy a jiné návykové látky, anomální osobnost, psychické problémy či psychiatrické onemocnění.
- **Sociální situace vyvolávající stres**- přetížení rodičů, ztráta zaměstnání, onemocnění, jehož následkem vzniká zvýšená podrážděnost, finanční problémy, sociální izolace.

Nejčastější kombinací příčin domácího násilí na dětech, i všeobecně, se stává jeden ze zmíněných faktorů plus zvýšená konzumace alkoholu. „*Alkohol stojí v pozadí velkého počtu epizod domácího násilí, ať již mezi rodiči samotnými, či směrem od rodiče k dítěti. Navíc mohou vznikat situace, kdy je nutné řešit okamžitě bezprostřední ohrožení členů rodiny opilým agresorem. Noční odchody z bytu, barikádování dveří, výjezdy policie či záchranné služby sekundárně zvyšují zatížení jednotlivých členů rodiny neúměrným stresem. Nejvíce to platí právě o zúčastněných dětech*“ . (Dušková a kol., 2004, s. 69)

2 Aktéři domácího násilí u dětí

2.1 Agresor

O osobnosti agresora jako iniciátora můžeme říci, že je většinou tělesně zdatný. Pokud se mu fyzické síly nedostává, bývá nahrazována o to větší krutostí, rafinovaností a bezohledností. Stejně tak to může být jedinec sebejistý a sociálně pružný. Jindy jedinec s nízkým sebevědomím, který vidí svět jako nepřátelské území, a proto útočí na své okolí. Typická bývá touha po moci, snaha dominovat a ovládat druhé, bezohledně se prosazovat a naprostý nedostatek empatie.

Osobnost agresora nebo-li pachatele domácího násilí lze z psychologického hlediska rozlišit do 5 základních typů:

- **„Socializovaný (normální) typ** = jeho myšlenkové pochody a veškerá dynamika prožívání (city) jsou srozumitelné, fungují primární i sekundární potřeby tak, jak je známe z výkladu psychologie, svědomí je utvořené a reakce na spáchaný trestný čin odpovídají běžným představám (lítost, smutek, obavy o další životní cestu, otřesené sebevědomí, úzkostné očekávání reakce okolí apod.)
- **Neurotický typ** = jeho osobnost je nápadná tím, že se v ní vyskytují větší či menší neurotické poruchy (zvýšená úzkostnost, dráždivá slabost, neurovegetativní poruchy, depresivní ladění, hysterické reakce, nutkavé vtíravé představy a úkony atd.).
- **Psychopatický typ** = obecně se u tohoto pachatele předpokládá značný podíl osobnosti na kriminálním jednání. Osobnost (její temperamentové a charakterové vlastnosti a rysy) sehrávají výraznou roli, a to jak v motivační konstelaci, tak ve způsobu spáchání trestného činu. Naopak situační faktory ustupují do pozadí.

- **Mentálně nedostačivý typ** = jde o typ pachatele, jehož osobnost se vyznačuje nízkou inteligencí. Jeho obecné rozumové schopnosti jsou nižší, než je obvyklé. Jinak řečeno, jedná se o „primitivní osobnost“ a tomu odpovídá i obraz, který skýtá jeho trestná činnost.
- **Psychotický typ** = tímto typem se míní pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí některou z konkrétních podob nejtěžšího duševního onemocnění, tj. psychózou. Dopustí-li se psychotik kriminálního činu, jde povětšinou o násilné trestné činy.“ (Čírtková, 2004, s. 68 – 74)

Obdobných rozdělení bychom v odborné literatuře našli jistě více. Mezi takové patří i následující:

- **„emocionálně reaktivní typ násilníka** – zvýšená impulzivita, pohotovost k agresí, vznětlivost, častá špatná nálada, bojí se selhání, netrpělivý, v nepohodě, narušená sebekontrola, může být velmi nebezpečný,
- **instrumentální typ násilníka** – jednají promyšleně, chladnokrevně, bez soucitu, s cílem ublížit, ovládat a mít moc. Mohou mít vyšší vzdělání. Mají tzv. Dvojí tvář – fenomén Jekyll a Hyde. „Uklízeči“, pedanti, velmi dbají na sebe,
- **násilníci nadměrně kontrolující své agresivní impulsy** – dlouho se kontrolují, než vybuchnou, agrese je nečekaná, náhlá a velmi silná, oběti jsou tímto chováním ochromeny,
- **sadisté** – mají potěšení z krutosti a utrpení druhého, psychopatické rysy, necitliví,
- **psychopatické osobnosti** – manipulují s druhými, mělké emoce, necitelnost, lhaní, vyzdvihování vlastní hodnoty, slabá sebekontrola, nezodpovědnost, impulzivita a podobně.“ (<http://www.portusprachatice.cz>)

Pachatelem domácího násilí může být v podstatě kdokoliv, neexistuje žádný univerzální vzor. Může jím být někdo koho denně potkáváme a vidáme, aniž bychom to o něm třeba jen nepatrně předpokládali. To proto, že jeho násilnické projevy jsou dobře maskované a skryté. Směrodatné není ani jeho sociální postavení ani jeho vzdělání. Na jedné straně to může být násilník, závislý na alkoholu ze sociálně slabé rodiny, na druhé straně agresor s vysokoškolským titulem, dobře postavený a materiálně zajištěný, který používá rafinovanější formy týrání a dává si záležet, aby následky násilí nebyly vidět. V soukromí domova tyran a na veřejnosti lidumil. Je zřejmé, že odhalit takového agresora včas je velmi obtížné, či spíše dílem náhody.

Pokud si představíme agresora, pachatele domácího násilí, většina z nás si s touto představou spojí muže. Nemusí to být ale vždy tak. Agresorem může být stejně tak i žena a nemůžeme ani opomenout možnost dítěte jako staršího sourozence. A co třeba nadměrně vyvinutý adolescent terorizující svou matku. Není tu i tato možnost?

Následující tabulky nám ukáží jaká je dle MPSV statistika pachatelů domácího násilí na dětech v letech 1996 – 2008 a následně konkrétnější výčet za rok 2010.

Pachatelé domácího násilí na dětech za léta 1996 – 2008.

Tabulka č. 1

Rok	Tělesné týrání				Psychické týrání			
	Počet	Z toho:			Počet	Z toho:		
		Rodičem	Členy rodiny	Jinou osobou		Rodičem	Členy rodiny	Jinou osobou
1996	575	392	172	11	173	131	37	5
1997	600	437	127	36	169	106	37	26
1998	641	441	161	39	192	162	26	4
1999	662	455	154	53	224	155	49	20
2000	530	361	132	33	213	165	40	8
2001	648	444	148	56	236	188	35	13
2002	527	374	137	16	171	121	42	8
2003	689	505	145	37	261	187	51	23
2004	598	408	159	34	424	196	176	52

Zdroj: MPSV, výběr z ročních výkazů o výkonu SPOD

Pachatelé domácího násilí na dětech za léta 1996 – 2008.

Tabulka č. 2

		Tělesné týrání			Psychické týrání			
		Z toho:			Z toho:			
Rok	Počet	Rodičem	Členy rodiny	Jinou osobou	Počet	Rodičem	Členy rodiny	Jinou osobou
2005	698	496	158	44	645	500	123	22
2006	556	361	146	49	452	333	78	41
2007	594	390	152	52	641	471	118	52
2008	671	462	157	52	568	417	111	40

Zdroj: MPSV, výběr z ročních výkazů o výkonu SPOD

Pachatelé domácího násilí na dětech (sexuální zneužívání) za léta 1996 – 2008

Tabulka č. 3

		Sexuální zneužívání dětí		
		Z toho:		
Rok	Počet	Rodičem	Členy rodiny	Jinou osobou
1996	558	162	137	xxx
1997	520	122	127	271
1998	593	125	130	338
1999	638	131	140	367
2000	614	98	111	405
2001	522	92	128	302
2002	537	101	123	311
2003	665	124	117	424
2004	698	101	133	464
2005	668	112	149	407
2006	585	98	142	345
2007	670	89	150	431
2008	732	116	168	448

Zdroj: MPSV, výběr z ročních výkazů o výkonu SPOD

Pachatelé domácího násilí za rok 2010

Tabulka č. 4

Zneužívající nebo týrající osoba	Počet dětí				
	tělesné týrání	psychické týrání	sexuální zneužívání	zanedbávání dětí	celkem
matka	183	97	13	1102	1395
otec	193	484	115	327	1119
oba rodiče	72	53	8	1093	1226
partner matky	134	127	70	58	389
partnerka otce	12	4	4	19	39
sourozenec	6	11	16	4	37
prarodič	6	7	19	34	66
jiný příbuzný	8	3	42	4	57
jiná osoba	36	14	443	14	507
nevlastní sourozenec	0	0	8	0	8

Zdroj: MPSV, Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2010

Předcházející statistické údaje se mi podařilo zajistit, spolu s dalšími materiály, na základě osobní konzultace s velmi vstřícnou pracovnící Ministerstva práce a sociálních věcí, která si pro mě, přes svůj nabitý program, našla ve večerních hodinách čas. Po zhlédnutí výše zmíněných údajů, jsem jí položil otázku: „Čím si myslí, že je způsoben evidentní postupný nárůst domácího násilí páchaného na dětech?“ Dle jejího názoru není nárůst způsoben větším počtem odehrávajících se případů ve společnosti, ale naopak větším počtem odhaleného týrání či zneužívání. To, že k většímu počtu odhalení dochází, je důsledkem odstrašujících případů z let minulých, které byly zmedializovány, větší informovaností společnosti za pomoci různých preventivních programů, obětavé práce lidí z intervenčních center a pomáhajících organizací a v neposlední řadě i zásluhou nové legislativy.

2.2 Oběť

Dítě jako oběť domácího násilí může být obětí přímou či nepřímou. Rozhodující je, zda je násilí pácháno přímo na dítěti nebo je „pouze“ jeho svědkem.

“Dítě je přímou obětí domácího násilí, jestliže je proti dítěti ze strany pachatele směřováno fyzické, psychické nebo sexuální násilí. Ve smyslu zákona o sociálně právní ochraně dětí se jedná zejména o dítě, jehož rodiče řádně nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti [§ 6 odst. 1 písm. a) bod 3. zákona o SPOD], anebo na kterém byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, lidskou důstojnost nebo mravní vývoj dítěte, nebo je podezření ze spáchání takového trestného činu [§ 6 odst. 1 písm. e) zákona o SPOD].

Dítě je nepřímou (sekundární) obětí domácího násilí, jestliže je přítomno domácímu násilí, k němuž dochází mezi rodiči, mezi jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte nebo mezi dalšími osobami v domácnosti obývané dítětem. Dítě je třeba považovat za sekundární oběť domácího násilí i v případě, že dítě není osobně přítomno jednotlivým útokům pachatele domácího násilí vůči přímé oběti domácího násilí. Příznivý citový, rozumový a mravní vývoj dítěte je ohrožen vždy, pokud dítě vyrůstá v domácnosti, ve které dochází k domácímu násilí mezi jinými osobami, a to i když dítě není očitým svědkem domácího násilí.“(Metodické doporučení MPSV k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, 2010, s. 2)

Dítě se může stát obětí domácího násilí tj. obětí týrání, zneužívání nebo zanedbávání již v prenatálním období (matka záměrně poškozují plod ranami do břicha) až do věku plnoletosti. (Tím možnost násilí na něm páchaném samozřejmě nekončí, ale již nemluvíme o dítěti.) Nejvíce jsou ohroženi, stejně jako u všech věkových kategorií, děti s různým postižením, nemocní, slabí, závislí, kteří se nemohou účinně bránit. *„Velmi ohroženou skupinou jsou menší děti, s mentální retardací, tělesným, smyslovým nebo kombinovaným postižením, děti citově deprivované, fyzicky či psychicky handicapované.*

Obětí týrání bývají děti hyperaktivní, negativně emočně laděné, neslyšící nebo mentálně postižené, se sklonem k afektivním projevům, úzkostné. Děti, které svým chováním rodiče nadměrně zatěžují, dráždí a vyčerpávají, nešikovné, sociálně neobratné, neprospívající a ty, které nesplňují očekávání rodičů a zklamání pak může vyústit v týrání.

Obětí sexuálního zneužití bývají především dívky, koketné a které vypadají žensky. Děti postižené či znevýhodněné, a proto závislejší a bezbrannější. Z rodiny dysfunkční nebo doplněné, kde žije cizí člověk (obvykle partner matky). Děti, jejichž rodiče jsou alkoholici a užívají drogy. Nižší vývojová úroveň dítěte (mentální retardace) snižuje riziko prozrazení, nepochopení významu sexuální aktivity.“ (Létalová, 2008, s.13)

Podívejme se blíže na děti jako oběti domácího násilí z hlediska pohlaví, věku a sociálního prostředí, které vychází ze statistik nahlášených a řešených případů MPSV v roce 2010. Z níže uvedených tabulek č. 5 a 6 vyplývá, že ač se nejedná o případy, kdy byla vždy uplatněna sankce vůči pachateli či „pouze“ pomoc oběti, je číslo těchto nahlášených případů, které si vyžádalo zásah orgánu SPOD velmi vysoké. Neuplatnění sankce je často způsobeno obtížností prokázat pachateli domácí násilí na dítěti či jeho počáteční stadium, které zatím nenaplňuje znak opakovatelnosti. V obou uvedených možnostech, kdy je pracovník SPOD přesvědčen o probíhajícím násilí a nemůže ho prozatím prokázat, se podle osobní výpovědi pracovnice MPSV cítí bezmocný a smutný, že nemůže dítěti včas zajistit náležitou pomoc a podporu.

Statistika dítěte jako oběti domácího násilí z hlediska pohlaví a věku za rok 2010

Tabulka č. 5

Věk dítěte	Počet dětí									
	tělesné týrání		psychické týrání		sexuální zneužívání		zanedbávání dětí		celkem	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
do 1 roku	21	17	20	22	0	0	126	109	167	148
1 - 3 roky	40	30	51	54	5	10	239	216	338	307
3 - 6 let	51	47	80	72	29	56	297	262	457	437
6 - 15 let	178	182	194	214	104	480	1063	729	1550	1594
15 - 18 let	53	58	47	72	15	87	224	195	341	410
CELKEM	343	334	392	434	153	633	1949	1511	2853	2896

Zdroj: MPSV, Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2010

Statistika dítěte jako oběti domácího násilí z hlediska sociálního prostředí za rok 2010

Tabulka č. 6

	Počet dětí									
	tělesné týrání		psychické týrání		sexuální zneužívání		zanedbávání dětí		celkem	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
úplná rodina	133	136	245	251	55	215	644	474	1082	1071
neúplná rodina bez matky	17	14	4	12	3	35	65	58	92	116
neúplná rodina bez otce	107	84	83	81	57	219	776	658	1029	1036
doplněná rodina o matku	12	14	5	7	4	11	35	39	56	71
doplněná rodina o otce	63	73	50	74	23	106	369	233	507	4
náhradní rodina	7	8	4	7	4	27	43	28	58	70
ústavní péče	4	5	1	2	7	20	17	21	29	48

Zdroj: MPSV, Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2010

2.3 Rodina

„Rodina je místo, kde se učíme být lidmi. Učíme se zde životním rolím a prožíváme modelové situace, které se mohou v různých variantách objevit později v našem samostatném životě, učíme se zvládat zátěž a překonávat krize. V rodině také získáváme jistotu, že jsme na tomto světě důležití, že nás někdo miluje a potřebuje, a to navzdory našim chybám.“ (Vágnerová a kol., 2009, s 49)

„Rodina odedávna především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukují člověka nejen jako živočicha, zprostředkují mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity. Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“ (Matoušek, 2003, s. 9)

V případě, že rodina neplní své funkce nebo je plní nesprávně či nedostatečně, je předpoklad, že výchovné nedostatky zanechají vliv na duchovním a mravním vývoji jedinců, kteří se stanou potencionálními agresory nebo oběťmi domácího násilí.

„Děti, které zažily domácí násilí v rodině jsou silně traumatizovány a jejich negativní zážitky se promítají do jejich dospělých životů. Těžko si utvářejí citový vztah k partnerovi i k vlastním dětem a objevuje se u nich zvýšená pravděpodobnost transgeneračního přenosu tohoto nežádoucího jednání do jejich vlastních rodin – 70% lidí, s nimiž se nezacházelo v původní rodině přiměřeným způsobem, má tendence stejné vzorce chování přebírat.“ (Bednářová, Macková, Prokešová, 2006, s. 29)

Dítě, které v rodině zažívá domácí násilí si ani neuvědomuje neadekvátnost zacházení. Změna tohoto postoje může začít až díky intenzivnějšímu kontaktu s vrstevníky a náhledem do jejich rodin.

„Vymanit se z nepříznivé situace je pro dítě samo do určitého věku v podstatě nemožné a je to – v případě, že primární rodina dítěte zcela selhává a dítě nemá ve svém okolí jinou osobu, které důvěřuje – úkol nad rámec schopností a dovedností dítěte, i nad rámec jeho úrovně poznání. Aby dítě takový krok zvládlo, musí mít kromě jiného již jasnější představu o „tom velkém“ světě, o fungování pomoci, o institucích. Musí také dosáhnout takové vývojové úrovně, kdy si dokáže představit svou existenci případně i bez rodičů, čili musí dosáhnout určité úrovně odpoutávání. Děti týrané svými rodiči, ale naopak nahlížejí často na svět jako nebezpečný. Tomu lze rozumět, když si uvědomíme, že dítě má v rodině nalézt především bezpečí a ochranu a pokud se mu tohoto dostává, může podnikat experimenty a prozkoumávat nejistý svět mimo rodinu. V rodině je bezpečně, mimo rodinu číhají rizika. V případě nebezpečí se má kam vrátit a má kde vyhledat ochranu. Děti týrané vlastními rodiči tuto možnost nemají. Podle uvedeného algoritmu: rodina bezpečí – svět rizika cítí děti týrané už rodinou jako nebezpečnou a tím pádem svět jako ještě více ohrožující. Navíc jak se mohou spolehnout na to, že je ochrání cizí lidé, když nezažívají ochranu od lidí nejbližších? Týrané děti jsou často značně závislé na svých rodičích a spíše než by usilovaly o odtajnění týrání, chrání své rodiče popíráním týrání. O to více jsou děti týrané a zneužívané odkázané na vnímavost lidí ve svém okolí a na to, že jejich nepříznivou situaci odtuší a pomohou iniciovat řešení.“ (Dušková a kol., 2004, s. 28)

Na tomto místě bych chtěl dát k zamyšlení „Desatero rodičů“, které si může přečíst už ve vstupních prostorách každý, kdo navštíví osobně Sdružení Linky bezpečí, a které by vnímavým lidem mohlo dát na vědomí, že projevy dítěte nalézajícího se v jejich bezprostřední blízkosti mohou být signálem probíhajícího domácího násilí.

- *„Dítě, které je nadměrně kritizováno, se naučí odsuzovat.*
- *Dítě, které je bito, se naučí prát a být agresivní.*
- *Dítě, které je vystaveno posměchu, se začne stydět.*
- *Dítě, které je ponižováno, ztrácí sebedůvěru.*

- *Dítě, které se setkává s tolerancí, se snáze učí trpělivosti.*
- *Dítě, které je chváleno, získá sebedůvěru.*
- *Dítě, s nímž se hraje rovná hra, se naučí spravedlnosti.*
- *Dítě, které je obklopeno přátelstvím, se naučí laskavosti.*
- *Dítě, které prožívá pocit bezpečí, se naučí důvěřovat.*
- *Dítě, které je milováno, je schopno lásky.“ (leták Sdružení Linky bezpečí)*

2.4 Mlčící menšina

Mlčící menšinou jsou ti lidé, kteří se na domácím násilí nijak nepodílí, nejsou tudíž ani agresorem ani obětí. Chybou těchto lidí je to, že v případě podezření na domácí násilí mlčí a neupozorní odpovědné sociální pracovníky či například policii, na probíhající násilí, nesnaží se tím bránit oběť a zastavit agresora. Projevy násilí ignorují, tolerují a omlouvají. To může vypovídat o jejich strachu z agresora nebo ne dostatečném soucitu k utrpení dětí.

Mezi mlčící menšinu můžeme zařadit i lidi nevšímavé a lhostejné ke svému okolí. Co tě nepálí, nehas. Tyto všechny lidi můžeme směle zařadit jako nepřímo podporující domácí násilí. V případě, že by se chování nás všech změnilo tak, že bychom se stali vnímavějšími, společenštějšími a zodpovědnějšími směrem ke svému okolí, k lidem a především k dětem, měla by daleko větší naději na úspěch snaha o potírání a ještě lépe předcházení domácího násilí. Mimochodem každý, kdo se hodnověrným způsobem dozví o tom, že byl na dítěti spáchán trestný čin týrání svěřené osoby, obchodování s lidmi, pohlavního zneužití či zneužití dítěte k výrobě pornografie, nebo že se někdo těchto činů na dítěti dopouští, je povinen tuto skutečnost okamžitě ohlásit policii nebo státnímu zastupitelství anebo jinak překazít spáchání takového trestného činu. V případě, že to neudělá, tak se vystavuje nebezpečí postihu za trestný čin nepřekažení trestného činu nebo neoznámení trestného činu podle § 367 a 368 TZ.

3 Možnosti řešení domácího násilí

3.1 Legislativní možnosti

Proti všem formám násilí chrání náš právní řád obět' násilného jednání především Ústavou č. 1/1993 Sb. a Listinou základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., dále zákonem trestním č. 40/2009 Sb. v platném znění, přestupkovým zákonem č. 200/1990 Sb. v platném znění, zákonem o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., zákonem č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí v platném znění, jakož i některými ustanoveními o vykázání ze společného obydlí podle zákona o policii č. 135/2006 Sb. Kompletní přehled právních předpisů a mezinárodních dokumentů vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí viz. příloha č. 1.

Ustanovení zákona č. 40/2009 Sb. , která se přímo týkají domácího násilí.

§ 198 Týrání svěřené osoby

Odst. 1

Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

Odst. 2

Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 surovým nebo trýznivým způsobem,
- b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
- c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
- d) páchá-li takový čin po delší dobu

Odst. 3

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

- a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
- b) smrt

§ 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Odst. 1

Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta

Odst. 2

Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým nebo trýznivým způsobem
- b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví
- c) spáchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
- d) páchá-li takovým čin po delší dobu.

Odst. 3

Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li činem uvedeným v odstavci 1

- a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
- b) smrt

§ 354 Nebezpečné pronásledování

Odst. 1

Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým,
- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje
- c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
- d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
- e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

Odst. 2

Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) vůči dítěti nebo těhotné ženě
- b) se zbraní, nebo
- c) nejméně se dvěma osobami

Ustanovení Trestního zákoníku, která mají též vztah k dané problematice:

- § 140 Vražda
- § 141 Zabití
- § 144 Účast na sebevraždě
- § 145 Těžké ublížení na zdraví
- § 146 Ublížení na zdraví
- § 170 Zbavení osobní svobody
- § 171 Omezování osobní svobody
- § 172 Zavlečení
- § 175 Vydírání
- § 178 Porušování domovní svobody
- § 182 Porušení tajemství dopravovaných zpráv
- § 185 Znásilnění
- § 186 Sexuální nátlak
- § 187 Pohlavní zneužití
- § 195 Opuštění dítěte nebo svěřené osoby
- § 196 Zanedbání povinné výživy
- § 201 Ohrožování výchovy dítěte
- § 337 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

Kolikrát si situace vyžádala od policie použití některý z předcházejících a některý z dalších paragrafů týkajících se nezletilých dětí ve věku 1 – 14 let uvidíme v následujících tabulkách. Zároveň přidávám informace z některých konkrétních krajů.

Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1 – 14 let za rok 2011

Tabulka č. 7

Česká republika					
	ČR	Pha	StČ	JM	MS
Název	Součet				
OBJEKT NAPADENÍ : MUŽ					
vraždy - ostatní (§ 140)	2	0	0	1	0
usmrcení z nedbalosti (§ 143)	10	0	1	0	0
opuštění dítěte (§ 195)	4	0	1	1	1
únos (§ 200)	1	0	0	0	0
úmyslné ublížení na zdraví (§§ 145, 146)	105	7	10	8	29
nebezpečné vyhrožování (§ 353)	16	2	2	1	2
nebezpečné pronásledování (§ 354)	1	0	0	0	0
vydírání (§ 175)	73	2	8	6	15
omez. a zbav. osobní svobody (§§ 169, 170, 171)	6	0	2	1	1
týrání svěřené osoby (§ 198)	54	13	5	7	3
týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)	3	0	1	0	0
znásilnění (§ 185)	15	1	0	0	1
sexuální nátlak (§ 186)	5	0	1	1	0
pohlavní zneužívání v závislosti (§ 187/2)	6	1	0	1	0
pohlavní zneužívání ostatní (§ 187/1,3,4)	92	4	12	6	7
ohrožování mravnosti (§ 191)	3	1	0	0	1
ostatní mrav. trestné činy (§ 190, 192, 193,194)	4	0	0	0	0
ohrožování výchovy mládeže (§§ 201, 202)	79	12	13	8	10
OBJEKT NAPADENÍ : MUŽ - CELKEM	479	43	56	41	70

Zdroj: PČR, výběr ze statistik za rok 2011

Kriminalita na nezletilých osobách ve věku 1 – 14 let za rok 2011

Tabulka č. 8

Česká republika					
	ČR	Pha	StČ	JM	MS
Název	Součet				
OBJEKT NAPADENÍ : ŽENA					
vraždy - sexuální (§ 140)	2	1	0	0	0
vraždy - motivované osobními vztahy (§ 140)	4	0	0	0	2
vraždy - novorozence matkou (§ 142)	1	0	0	0	0
vraždy - ostatní (§ 140)	1	0	0	0	1
usmrcení z nedbalosti (§ 143)	2	2	0	0	0
opuštění dítěte (§ 195)	7	1	0	0	0
únos (§ 200)	3	0	1	0	0
úmyslné ublížení na zdraví (§§ 145, 146)	29	3	2	2	5
nebezpečné vyhrožování (§ 353)	13	1	2	3	0
nebezpečné pronásledování (§ 354)	4	1	0	0	0
vydírání (§ 175)	39	7	3	4	7
omez. a zbav. osobní svobody (§§ 169, 170, 171)	13	4	1	1	0
týrání svěřené osoby (§ 198)	48	6	11	9	4
týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)	4	0	0	0	0
útisk (§ 177)	1	0	0	0	0
znásilnění (§ 185)	103	15	6	4	10
sexuální nátlak (§ 186)	4	1	2	0	0
pohlavní zneužívání v závislosti (§ 187/2)	68	7	0	8	3
pohlavní zneužívání ostatní (§ 187/1,3,4)	514	38	51	51	55
komerč. forma sex. zneuž. ostatní (§ 187/1,3,4)	3	1	0	1	0
ohrožování mravnosti (§ 191)	23	0	0	0	1
kuplířství (§ 189)	1	0	0	0	0
obchodování s lidmi (§ 168)	5	0	0	1	0
ostatní mrav. trestné činy (§ 190, 192, 193,194)	51	2	2	2	3
ohrožování výchovy mládeže (§§ 201, 202)	116	32	14	10	5
OBJEKT NAPADENÍ : ŽENA - CELKEM	1059	122	95	96	96

Zdroj: PČR, výběr ze statistik za rok 2011

Institut vykázání

Významným zákonem v právní úpravě domácího násilí je zákon č. 135/2006 Sb., známý jako „Zákon na ochranu před domácím násilím“, který dne 14. března 2006 přijal parlament a nově tím vymezil v našem právním řádu institut vykázání ze společného obydlí a zákaz vstupu do něj, a to s účinností od 1. 1. 2007. V závazném pokynu policejního prezidenta č. 179 ze dne 27. 11. 2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie ČR v případech domácího násilí, se uvádí, že *„Úkolem policie je nejen vyšetřování trestného činu nebo přestupku, ale i ochrana ohrožené osoby. Pozornost policisty v případech domácího násilí musí být přednostně zaměřena na pomoc ohrožené osobě a zastavení dalšího násilí. Žije-li ve společném obydlí nezletilá osoba, je policista povinen zabývat se otázkou, zda jednání násilné osoby současně nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu týrání svěřené osoby, případně trestného činu ohrožování výchovy mládeže.“* (ZPPP č. 179/2006) Smyslem tohoto zákona je tedy skutečná, okamžitá a flexibilní pomoc ohrožené osobě, v našem případě dítěti.

§ 21a odstavec 1 zákona č. 135/2006 nám říká:

(1) Lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn toho, kdo je podezřelý z takového jednání, vykázat z bytu nebo domu společně obývaného s ohroženou osobou (dále jen “společné obydlí“), jakož i z jeho bezprostředního okolí. Součástí vykázání je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor. Toto rozhodnutí je účinné v okamžiku, kdy bylo prokazatelně sděleno osobě, proti které směřuje. Osoba, proti níž vykázání směřuje (dále jen “vykázaná osoba“), je poté povinna neprodleně opustit místo, na které se rozhodnutí o vykázání vztahuje.

Vykázání, o kterém policie rozhodne trvá po dobu 10 dnů ode dne vydání rozhodnutí. Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Rozhodnutí o vykázání se písemně vyhotoví do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí

a mimo vykázané a ohrožené osoby se v této lhůtě doručí též příslušnému intervenčnímu centru. V případě, že ve společném obydlí, na které se rozhodnutí o vykázaní vztahuje, žije nezletilá osoba, doručí se ve stejné lhůtě též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Přístup k řešení domácího násilí v České republice lze vyjádřit pomocí **třech pilířů**, které znázorňují propojení všech složek, které poskytují pomoc a ochranu obětem domácího násilí:

1. pilíř - Policie České republiky - zásah na místě incidentu a po splnění zákonných podmínek uplatnění institutu vykázaní.

2. pilíř - Intervenční centra a orgány sociálně-právní ochrany dětí - následná psychologická, sociální a právní pomoc ohroženým osobám a ochrana nezletilých osob.

3. pilíř - Justice - občanskoprávní řešení na základě předběžného opatření na návrh ohrožené osoby. (Úlehlová a kol. , 2009, s. 68)

Úspěšnost aplikace vykázaní je podmíněna existencí shora uvedeného systému tří pilířů, kdy všechny složky, které jsou do nich včleněny, spolu musí navzájem spolupracovat a navenek fungovat jako jeden celek.

Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí vychází ze zákona č. 359/1999 Sb. S účinností od 1. dubna 2000. Pro účely tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba.

§ 1 odstavec 1 Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen “sociálně-právní ochrana“) se rozumí zejména,

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně- právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

§ 5 Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.

Kdokoliv je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Dále na rodiče nebo osoby jímž bylo dítě svěřeno do výchovy, kteří vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo jiné návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl činem trestným, zanedbávají školní docházku, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje samozřejmě také na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu.

Dítě i rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc.

Dítě má právo požádat o pomoc bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí přijal v roce 2010 opatření u týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí uvedená v tabulce č. 8. V tabulce č. 9 jsou uvedeny postihy pro zneužívající, týrající nebo zanedbávající osoby.

Opatření přijatá OSPOD u týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v roce 2010

Tabulka č. 9

		Počet dětí									
		Tělesné týrání		Psychické týrání		Sexuální zneužívání		Zanedbávání dětí		Celkem	
		chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
Přijatá opatření	poradenství ambulantně	194	183	327	338	110	446	1204	877	1835	1844
	uložení dohledu	42	39	20	28	9	41	184	171	255	279
	umístění dítěte v širší rodině	34	37	10	17	7	29	74	71	125	154
	umístění dítěte do ZDVOP nebo jiného zařízení	17	23	2	4	5	14	46	37	70	78
	umístění dítěte do ÚV	43	39	13	20	3	34	135	107	194	200
	umístění dítěte do NRP	3	3	3	3	0	4	20	19	26	29

Zdroj: MPSV, Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2010

Postih zneužívající, týrající nebo zanedbávající osoby v roce 2010

Tabulka č.10

		Počet dětí					
		Tělesné týrání	Psychické týrání	Sexuální zneužívání	Zanedbávání	Celkem	
Postih zneužívající, týrající nebo zanedbávající osoby	sankce v přest. řízení	76	69	18	152	315	
	podnět na zahájení TS	253	129	348	360	1090	
	z toho	zahájeno TS	198	86	328	278	890
		zastaveno TS	42	15	64	40	161
		odloženo TS	112	24	85	57	278
	odsouzení		33	25	74	121	253

Zdroj: MPSV, Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2010

Orgán sociálně – právní ochrany dětí v roce 2010 řešil 1976 případů domácího násilí, u kterého jsou přítomny nezletilé děti, přičemž z toho 651 případů s rozhodnutím o vykázaní ze společného obydlí.

3.2 Pomáhající organizace

Dětské krizové centrum, o. s. - působí jako nestátní nezisková organizace v ČR již od roku 1992 a specializuje se na prevenci, diagnostiku a terapii dětí týraných, sexuálně zneužívaných a zanedbávaných. Dále také na problematiku dětí ohrožených na zdravém vývoji rizikovými faktory v prostředí a dětí nacházejících se v závažných životních situacích či dětí traumatizovaných. Mezi jeho pracovníky patří psychologové, sociální pracovníci, terapeuti, pediatři, dětské psychiatry i psychiatry pro dospělé, gynekologové, sexuologové, sociální pracovníci, kriminalisté, vyšetřovatelé, právníci, soudci. Pomoc těchto lidí vyplývá z individuálních potřeb klientů při zachování lidské důstojnosti, se zvláštním přihlédnutím k právům a oprávněným zájmům dětí. Jejich působnost je celorepubliková a veškeré služby jsou poskytovány zdarma.

V letech 1992 – 2010 poskytlo toto pracoviště přímou pomoc celkem 4686 ohroženým dětem. Z toho 343 fyzicky týraným, 113 psychicky týraným a 1002 sexuálně zneužívaným dětem. Zanedbávaných dětí bylo v tomto období 114.

V roce 2010 poskytlo DKC pomoc 390 klientům. Podíváme-li se na tuto klientelu DKC v roce 2010 z hlediska věku a pohlaví, tak vypadá následovně.

Klientela DKC v roce 2010 z hlediska věku a pohlaví

Tabulka č. 11

Pohlaví	do 3 let	3 – 6 let	6 – 9 let	9 – 12 let	12 – 15 let	15 – 18 let	18 let +	součet
Mužské	4	35	33	25	20	12	1	130
Ženské	7	60	59	47	45	32	10	260
Celkem	11	95	92	72	65	44	11	390

Zdroj: DKC, výroční zpráva 2010

Součástí Dětského krizového centra je od roku 1996 také non-stop telefonická linka důvěry, která je významným záchytným bodem syndromu zneužívaného, týraného a zanedbávaného dítěte a od svého vzniku přijala již 35 000 kontaktů. Tato linka reagovala velmi pružně na měnící se formy komunikace a v současné době poskytuje též, mimo již zmíněné non-stop telefonické krizové pomoci, také internetové poradenství, krizovou pomoc formou chat kontaktů a skype kontaktů.

Sdružení Linka bezpečí - zahájilo svou činnost 1. 9. 1994. Tato linka bezpečí je „*bezplatná telefonická linka krizové pomoci pro děti a mladistvé (do 18 let, studenti do 26 let). Je v provozu 24 hodin denně po celý rok a je dostupná z celé České republiky zdarma jak z pevné linky, tak i z mobilních telefonů. Linka bezpečí ctí zásadu anonymity klienta a tak, pokud klienti sami nechtějí, nemusí nám sdělovat své osobní údaje. Posláním Linky bezpečí je poskytovat telefonickou krizovou pomoc a poradenství dětem a mladistvým, kteří se nacházejí v tíživé životní situaci takového rozměru, že ji nemohou nebo nedokáží zvládnout vlastními silami. Linka bezpečí pomáhá dětem a dospívajícím řešit těžké životní situace. Slouží především těm, kteří si nevědí rady se svými problémy, cítí se ohroženi, osamělí, zrazení, zmatení a z nejrůznějších důvodů se nechtějí nebo nemohou svěřit někomu ze svého okolí. Přesto však potřebují pochopení, podporu, důvěru a zároveň kvalifikovanou radu a pomoc. Dětem a mladistvým je dáván dostatečný prostor k tomu, aby mohli hovořit s konzultantem o své situaci a dospět společně k nějakému možnému řešení.*“ (<http://www.linkabezpeci.cz>)

Číslo Linky bezpečí je 166 111.

Následující tabulka nám ukáže náhled do statistiky Linky bezpečí od doby svého vzniku, tj. od 1. 9. 1994 do konce roku 2006, a konkrétně za léta 2007 – 2011, kterou mi poskytl při osobní konzultaci její vedoucí pan Peter Porubský.

Statistika SLB za léta 2007 - 2011

Tabulka č. 12

Rok	Tělesné týrání	Tělesné týrání + alkohol	Psychické týrání	Psychické týrání + alkohol	Zanedbání	Zanedbání + alkohol	Pohlavní zneužívání	Pohlavní zneužívání + alkohol	Komerční zneužívání	Znásilnění	Vyhození z rodiny	Celkem
2006	5390	780	980	123	507	166	2933	106	57	1644	1168	13854
2007	707	125	189	25	91	26	378	17	9	235	229	2031
2008	1046	165	201	24	94	35	514	24	11	288	220	2622
2009	1013	155	219	24	112	40	595	17	8	351	260	2794
2010	1363	196	184	24	102	43	759	25	13	406	234	3349
2011	1261	139	187	26	108	22	687	23	16	364	225	3058

Zdroj: Porubský, SLB, výběr z výročních zpráv, 2012

Nadace naše dítě – pomáhá dětem od roku 1993. Posláním nadace je pomoc týraným, zneužívaným a handicapovaným, ohroženým a opuštěným dětem. Nadace naše dítě se snaží dlouhodobě pomáhat:

- *„dětem z problémových rodin a dětem v ústavní výchově (dětské domovy, kojenecké, diagnostické, výchovné ústavy),*
- *dětem zneužívaným a týraným,*
- *dětem ohroženým, které se ocitnou v obtížné životní situaci,*
- *dětem mentálně a fyzicky handicapovaným,*

a to především formou:

- *přímé finanční podpory (granty, individuální žádosti),*
- *osvětové činnosti (vydávání publikací a letáků, pořádání kampaní),*
- *prosazování legislativních úprav směřujících k zlepšení systému ochrany dětí.“*
(<http://www.nasedite.cz>)

Nadace naše dítě zřídila také telefonickou linku právní pomoci v oblasti právních rad týkajících se dítěte. Na této lince se všem žadatelům dostane bezplatné odborné pomoci, navrhnou jim možnosti řešení, kam se mají o pomoc obrátit nebo jak se zachovat v dané konkrétní situaci.

Pražská linka důvěry – byla založena roku 1991. Zřizovatelem Pražské linky důvěry je Centrum sociálních služeb Praha. Poskytuje non-stop telefonickou krizovou pomoc podle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. volajícím z celých Čech.

„Telefonická krizová pomoc je nabízena v případech jakékoli akutní krizové situace. Aktuálním cílem je stabilizace stavu klienta a snížení nebezpečí prohloubení krize. Dlouhodobým cílem je propracování blízké budoucnosti klienta a nasměrování na možnosti řešení. Metoda práce „telefonická krizová intervence“ je postavena zejména na přijetí, bezpečí, podpoře, prostoru a respektu, s využitím specifických technik a poskytnutím potřebných informací tak, jak je vhodné pro nalezení optimálního řešení stávající situace. Důraz je kladen na individuální přístup, práci s emocemi, motivaci a aktivizaci klienta. V případě potřeby je možné volajícího provázet po celou dobu trvání krizového stavu. Pražská linka důvěry zabezpečuje pro laickou i odbornou veřejnost informační servis z oblasti návazných psychosociálních služeb.“ (<http://www.csspraha.cz>) Mezi její klienty patří všichni česky mluvící volající bez omezení věku, pohlaví či typu problému.

Na Pražskou linku důvěry se obracejí klienti s problémy z celé řady oblastí. Mezi tyto oblasti (intrapsychické problémy, sebevražedné sklony, traumata, tíživé sociální situace, problémy v mezilidských vztazích) patří i domácí násilí, týrání a zneužívání.

Bílý kruh bezpečí – je občanské sdružení, které vzniklo v roce 1991 a pole jeho působnosti je celá ČR. Poskytuje přímou pomoc obětem a svědkům trestných činů. Snaží se o zlepšení práv a postavení poškozených v trestním řízení a je také aktivní při prevenci kriminality. Bílý kruh bezpečí má 12 pracovišť v 8 krajích ČR. Služby jsou bezplatné, odborné, nestranné, nezávislé a diskrétní. Jeho klient může očekávat vždy

zároveň pomoc od právníka i psychologa. Od kontaktu s Bílým kruhem bezpečí můžeme očekávat:

- *„poskytnutí bezpečného prostoru a podpory při ventilaci emocí (stud, ponížení, lítost, hněv, zármutek, pocit viny aj.),*
- *zmapování individuální situace, utřídění cílů a problémů,*
- *pomoc při hledání strategií (krátkodobých i dlouhodobých),*
- *znovuobnovení pocitu bezpečí,*
- *prověření základních potřeb (zdraví, bydlení, finance, zaměstnání, vztahy aj.),*
- *informování o navazujících službách, event. doporučení nebo zprostředkování takové služby,*
- *stanovení priorit, první nezbytné kroky k nápravě škod,*
- *nabídku nadstandardních služeb BKB v mimořádně závažných případech,*
- *předkládání podnětů k zákonodárným iniciativám, spolupráce při tvorbě zákonů,*
- *osvěta, například přednášky, semináře, konference, publikační aktivity,*
- *vlastní projekty a účast v mezinárodních projektech,*
- *spolupráce s nestátními organizacemi, státní správou a místní samosprávou ČR,*
- *zahraniční spolupráce - členství ve Victim Support Europe.“*
(<http://www.bkb.cz>)

Pomoc je mimo celostátních poraden a centrály BKB poskytována též prostřednictvím:

- Linky BKB – non-stop pomoc obětem a svědkům trestných činů,
- DONA linky – non-stop pomoc obětem domácího násilí,
- Intervenčního centra BKB.

Fond ohrožených dětí – je občanské sdružení zabývající se pomocí týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem od roku 1990. Jejich působnost je celorepubliková. Mezi jejich hlavní činnosti patří:

- „pomoc dětem týraným i jinak sociálně ohroženým, se zaměřením na terénní sociální práci a sanaci rodin,
- provoz krizové linky 776 833 333 pro matky, které tají těhotenství a porod,
- vyhledávání náhradních rodin pro obtížně umístitelné děti,
- **Klokánek** – rodinná péče místo ústavní výchovy,
- provoz azylových domů pro rodiny s dětmi a mládež bez domova,
- poradenská a hmotná pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám,
- osvěta a snaha o zlepšení legislativy a praxe na úseku ochrany dětí.“
(<http://www.fond.cz>)

V roce 2010 řešil Fond ohrožených dětí, mimo jiné, 220 případů týrání, 56 případů pohlavního zneužívání, 757 případů závažného zanedbávání. Celkový počet všech případů ohrožených dětí se vyšplhal až na číslo 5054.

Klokánek – je projekt Fondu ohrožených dětí, který nabízí dětem přechodnou rodinnou péči, na místo ústavní výchovy, do doby zpětného návratu ke své rodině. Případně do doby než je pro ně nalezena náhradní rodinná péče (svěření do výchovy třetí osobě, pěstounská péče či osvojení).

Jen v roce 2010 poskytl Klokánek přechodnou rodinnou péči celkem 936 dětem, z čehož 144 bylo mladších 3 let.

„Klokánky mají pověření MPSV jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, proto mohou přijímat děti na základě žádosti rodičů, soudního rozhodnutí (předběžné opatření nebo rozsudek), žádosti orgánu sociálně – právní ochrany dětí i na základě žádosti samotného dítěte či osoby, která malé dítě nalezne opuštěné nebo v jiné krizové situaci. V těchto případech mohou děti v Klokánku zůstat i proti vůli rodičů až do doby, než soud rozhodne o předběžném opatření. Většina přijatých dětí má stejnou anamnézu jako děti přijímané do ústavní výchovy – zanedbávání, domácí násilí, neschopnost zajistit řádnou péči, týrání, zneužívání, bytové důvody, a někdy

i hospitalizace osamělého rodiče či svěření dítěte za účelem zajištění náhradní rodinné péče.

Klokánky mají nepřetržitý provoz, proto mohou kdykoli přijmout novorozence, jejichž matky tají těhotenství a porodí mimo zdravotnické zařízení.“ (<http://www.fod.cz>)

Rosa – je nestátní nezisková organizace založená v roce 1993. Zaměřuje se na pomoc ženám jako obětem domácího násilí a jejich dětem, a na prevenci tohoto jevu.

Kompletní přehled a adresář pověřených osob k výkonu sociálně-právní ochrany dětí podle sídla pověřených osob je k nahlédnutí na internetových stránkách MPSV.

3.3 Následky domácího násilí u dětí

Následky domácího násilí u dětí zasahují všechny oblasti jejich prožívání a chování. Rozsah následků u dětí, na kterých je pácháno domácí násilí nebo které jsou svědky násilí mezi rodiči je závislý na několika faktorech. Mezi tyto faktory můžeme zařadit:

- pohlaví a věk dítěte,
- intenzitu násilí,
- množství ataků,
- proměnlivé výchovné postupy a tělesné tresty,
- nevšímavost či podporu okolí,
- odolnost dítěte.

Násilí na dětech je možné rozdělit i podle časového horizontu na : „**krátkodobé následky**, mezi které patří bolest, smutek, lítost, pláč, vztek, hněv, zloba, úzkost, strach, agrese. Tyto příznaky odezní za několik minut, hodin, dní v závislosti na intenzitě násilí, pomoci a podpoře jaké se dítěti dostalo. V závislosti na tom jak dítě vnímá konkrétní agresivní útok, jak se s ním umí vypořádat, na typu osoby, která se útoku dopustila (osoba klíčová - rodiče či jiná osoba, ke které má dítě silnou emocionální vazbu nebo

osoba indifferentní - cizí nebo známá - osoba, ke které dítě není emocionálně navázáno), na skutečnosti, zda se jedná o agresi ojedinělou či opakovanou, na stupni intenzity agrese, ale také na skutečnosti, zda se dítěti dostalo oprávněně očekávané sociální pomoci a podpory ze strany matky a odborné pomoci, se objeví s určitým odstupem příznaky dlouhodobé. **Dlouhodobé následky** násilí znamenají poškození sociálního zdraví, významně zhoršují prožívání sociálních situací a bez odborné pomoci provází dítě ohrožené násilím celý život. Rána se spontánně zahojí, ale zůstává nezpracované trauma, které může kdykoliv pod vlivem stresu vyplout na povrch a vést k nekontrolovanému chování, výbuchu hněvu apod. Mezi typické příznaky počítáme obranné reakce, rozmanité somatické stesky, ztíženou úspěšnost ve škole, v práci, při navazování kamarádských a partnerských vztahů, sociální izolaci, depresivní symptomatologii a celou škálu sociálně patologického chování. Sociální nemoci, se kterými se u obětí krutého násilí často setkáváme, zahrnují: vyhýbavé chování, zvýšenou konzumaci alkoholu a drog, šikanování, agresivní chování, časně zahájení sexuálního života a promiskuita, delikventní chování.“ (<http://www.ruzovalinka.cz>)

Důsledky násilí v rodině se mohou promítnout do projevů chování dítěte a stejně tak i do projevů psychických a psychosomatických.

„Psychické projevy:

- *pocity úzkosti, bezmoci, (děti nemohou násilí zabránit ani matku ochránit, nemají kam se schovat či utéci,*
- *poruchy pozornosti, které vedou ke zhoršení prospěchu,*
- *pocity ztráty, vzteku, smutku, zmatku, deprese, nízké sebevědomí,*
- *sebevražedné tendence.*
- *Děti mohou na prožité trauma reagovat regresí, tj. návratem do předchozích, již překonaných vývojových období. Příznakem takové reakce bývá často noční pomočování, žvatlání, pasivita a nadměrná přizpůsobivost, žádné projevy přirozené dětské zvědavosti, dobrovolná izolace, noční můry a děsivé sny.*

Psychosomatické projevy:

- *nespavost,*
- *zimomřivost,*
- *bolesti břicha a hlavy,*
- *zvýšená nemocnost bez nalezené specifické příčiny.*

Projevy v chování:

- *poruchy přizpůsobení,*
- *projevy verbální i fyzické agrese vůči vrstevníkům i dospělým,*
- *útěky z domova,*
- *porušování pravidel a nerespektování hranic,*
- *vyrušování,*
- *dožadování se pozornosti,*
- *„věšení se“ na lidi okolo,*
- *nedostatek odstupů.“ (<http://www.stopnasili.cz>)*

Vliv domácího násilí na děti

- *„Přebírání odpovědnosti za týrání*
- *Stálá úzkost, že dojde k dalšímu násilí, a stresem vyvolané poruchy.*
- *Vina, že nejsem schopen/schopna násilí zastavit. Vina, že mám ráda trýznitele.*
- *Strach z opuštění.*
- *Sociální izolace a potíže se vztahy s vrstevníky i dospělými.*
- *Nízká sebeúcta.*
- *Řešení problémů agresí (verbální, fyzickou, k vrstevníkům, dospělým, zvířatům).*
- *Nepřebírání zodpovědnosti a svalování viny na druhé (tak jak mají odpozorovaný model od násilného rodiče).“ (<http://www.stopnasili.cz>)*

Následky domácího násilí u týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN)

Fyzické týrání

Následkem tělesného týrání mohou být modřiny, škrábance, pohmožděniny, šrámy, ale i zlomeniny horních i dolních končetin, zlomeniny žeber, poranění hlavy, poranění vnitřních orgánů, spáleniny, řezné rány, vpichy, výrony, známky dušení. *„U dětí tělesně týraných, pokud nedojde k úmrtí, zůstávají ve vysokém procentu trvalé následky tělesného postižení. Tyto následky jsou vždy spojeny s poškozením ve sféře psychického zdraví.“* (Vaničková, Hadj – Moussová, Provazníková, 1995, s. 43)

Psychické týrání

U dítěte, které je psychicky týráno *„zůstávají trvalé následky v oblasti intelektové a emoční. Děti mají v dospělosti obtíže s utvářením mezilidských vztahů, obtíže se sebehodnocením, podceňují se nebo naopak se přeceňují.“* (Vaničková, Hadj – Moussová, Provazníková, 1995, s. 43)

Zanedbávání

„Zanedbávání může působit na psychický vývoj dítěte přímo (nedostatek dohledu a kázně, nezáměr o vzdělání) či nepřímo (podvýživou nebo nevhodnou skladbou výživy, špatnou hygienou, podchlazením a pod.)“ (Kolektiv autorů, 2007, s. 25)

Sexuální zneužívání

Zkušenost dítěte se sexuálním zneužíváním se může odrazit v celém jeho životě a nápadně omezit jeho hodnotu. *„Zneužívání závažným způsobem ohrožuje vnitřní integritu dítěte. V důsledku toho dítě mění své chování i své vnímání sebe sama. Ve snaze integritu alespoň do jisté míry zachovat, vytváří si psychické obrany, které*

jsou ovšem neredným obrazem skutečnosti.“ (Dušková a kol., 2004, s. 55) Dítě též ztrácí důvěru v dobro člověka.

Následků, které může způsobit sexuální zneužívání je celá řada.

- *„Noční můry (intenzivní, násilné), strach, že kdokoliv může být útočník,*
- *stud, vztek, pocity viny, deprese, nízká sebedůvěra, izolace,*
- *strach z projevení zlosti, obtíže s navozením vzteku,*
- *potřeba mít kontrolu,*
- *strach z toho být viděn, strach z odhalení/agorafobie,*
- *utíkání od lidí, strach z intimity,*
- *flešbky (živé vtíravé vzpomínky),*
- *obtíže v komunikaci,*
- *nutkavé přejídání, nejedení, držení diety, flámování, pročišťování, vyhýbavost, bolest a vzpomínky na tělesnou bolest,*
- *sebezneužívání, touha zemřít,*
- *impulzivní sexuální chování, asexualita,*
- *sexuální poruchy,*
- *pocit, že je to chyba člověka – oběti,*
- *žárlivost, závist, pocity nedostatečnosti,*
- *přání být někým jiným, neschopnost přijímat podporu/péči,*
- *pocity studu, pokud je člověk chválen,*
- *obtíž s projevením zranitelnosti, být vyslyšen,*
- *pocit – pokud oběť bude známa, ostatní ji odmítnou,*
- *strach z postranních úmyslů druhých lidí,*
- *neschopnost říci „ne“,*
- *ztráta schopnosti rozpoznat pravdu,*
- *ambivalence týkající se touhy dostávat péči,*
- *strach z autority, strach z pravidel,*
- *strach z mužů/žen,*
- *spojování zneužití se současným partnerem,*

- zapomínání/amnézie na části svého dětství,
- špatná volba partnera. (<http://www.evil.estranky.cz>)

„Následkem sexuálního zneužívání je zasažené v podstatě celé dítě – negativní dopad traumatu na zdraví duševní se nejednou promítá i do oblasti zdraví somatického. Bez dlouhodobé odborné péče mohou následky zneužívání celoživotně snížit kvalitu života oběti, schopnost začlenit se do společnosti, mohou evokovat rozvoj patologické osobnosti i sociálně patologického chování v pozdějších letech.“ (Dušková a kol., 2004, s. 55)

Jaký byl statistický dopad na týrané, zneužívané a zanedbávané dítě v roce 2010 nám ukazuje následující tabulka MPSV.

Statistický dopad na týrané, zneužívané a zanedbávané dítě v roce 2010

Tabulka č. 13

Dopad na dítě	Počet dětí									
	Tělesné týrání		Psychické týrání		Sexuální zneužívání		Zanedbávání dětí		Celkem	
	Chlapci	Divky	Chlapci	Divky	Chlapci	Divky	Chlapci	Divky	Chlapci	Divky
Hospitalizace	49	55	3	3	1	15	35	34	88	107
Tělesné poškození	31	24	0	1	0	2	11	7	42	34
Posttr. stresová porucha	45	49	50	47	32	113	93	86	220	295
Úmrtí	1	3	0	0	1	0	3	2	4	6
Těhotenství						28				28

Zdroj: MPSV, Roční výkaz o výkonu SPOD za rok 2010

3.4 Zjednání nápravy

Abychom mohli pomoci dítěti v krizové situaci, jakou představuje domácí násilí na něm páchané, je napřed nutné se o takovém dítěti především dozvědět. Ale jak? Informaci o probíhajícím násilí můžeme získat buď na základě upozornění lidí z blízkého okolí dítěte nebo z iniciativy samotného dítěte. Mezi osoby z okolí dítěte lze zařadit například sousedy, všímavé známé rodiny, z níž dítě pochází, ale i osoby, které odhalí nepříznivou situaci v rámci své profese (lékař, učitel). Budeme-li hovořit o odhalení z iniciativy samotného dítěte, lze si představit následující možnosti:

- o pomoc požádá dítě jednoho z rodičů (toho, který se na násilí aktivně nepodílí), prarodiče, známou jemu blízkou osobu či příbuzného,
- o pomoc požádá dítě svého kamaráda či kamarády, spolužáky, vrstevníky a ti posléze informují o vzniklé situaci,
- o pomoc požádá dítě samo (policii, OSPOD, krizové centrum, linku bezpečí, linku důvěry).

K dítěti, o kterém víme, že vychází z prostředí nebo na němž je přímo pácháno domácí násilí, případně, že je ve hře tato možnost, je nutné přistupovat s velkým citem, rozvahou a porozuměním. Takové dítě má obavu, že mu nikdo neuvěří a neporozumí. Má pocit viny, stydí se a neví jak má o prožitých událostech mluvit. Navíc se bojí případného trestu, až se o jeho výpovědi dozví agresor. Takové dítě je třeba ujistit, že plně věříme tomu, co nám povídá, že jsme jeho partneři a budeme ho chránit. Nikdy se nepohoršujeme nad jeho slovními obraty, a to i v případě vulgarit. Důležité je také neslibovat nic, co bychom později nemohli splnit – hrozí ztráta důvěry dítěte. Tyto obecné rady by měl mít na paměti každý, kdo se s dítětem ohroženým domácím násilím potká.

Podarilo-li se ohrožené dítě odhalit, jaké ale máme možnosti mu pomoci a zjednat nápravu?

Jak už bylo zmíněno, pomoc ohroženým osobám je postavena na třech pilířích. Policii, sociálních službách (intervenční centrum) a justici. Aby byla pomoc účinná je potřebný komplexní přístup k řešení případů domácího násilí a zapojení všech pomáhajících institucí, které se mohou stát prvotním záchytným bodem při odhalení domácího násilí. Tyto instituce lze rozdělit na:

- **„represivní:** *policie ČR, obecní policie, přestupkové oddělení obecních úřadů,*
- **pomáhající:** *intervenční centrum, orgány sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD), krizové centrum pro děti a rodinu anebo manželská poradna, azylový dům apod., praktičtí lékaři, nemocnice, záchranná služba.*

V komplexním přístupu je důležité, aby do systému pomoci ohroženým osobám nebyly zapojeny pouze organizace přímo pomáhající, ale všechny, které se na místní úrovni mohou s ohroženými osobami setkat, domácí násilí detekovat a navrhnout ohrožené osobě řešení, které povede k vystoupení z kruhu násilí v rodině.“ (Úlehlová a kolektiv autorů, 2009, s. 69)

O možnostech policie a “institutu vykázaní“ jsme již hovořili, jen je ještě třeba zdůraznit povinnost policie bez zbytečného odkladu oznámit skutečnost nasvědčující ohrožení dítěte, včetně skutečnosti, že mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte dochází k násilí, a to i tehdy, když nedojde k rozhodnutí o vykázaní ze společného obydlí (dle § 10 odst. 4 zákona o SPOD), orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Role orgánů sociálně-právní ochrany dětí při řešení případů domácího násilí

„Po zjištění případu ohrožení dítěte domácím násilím musí příslušný OSPOD situaci v rodině blíže prověřit a posoudit, která další opatření na ochranu dítěte je žádoucí podniknout. Prvotním úkolem je:

- *projednání celé záležitosti s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte [§ 10 odst. 1 písm. b) a c), § 53 odst. 2 zákona o SPOD],*
- *poskytnutí či zprostředkování odborné poradenské pomoci rodičům a dítěti [§ 9 a § 11 odst. 1 písm. a), b) zákona o SPOD] podle konkrétních potřeb rodiče a dítěte, zejména pokud jde o řešení úpravy výchovy a výživy dětí, bydlení, uplatnění nároku na sociální dávky (zejména dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi), zajištění školní docházky dětí, zprostředkování odborné pomoci psychologické, sociálně-právní, socioterapeutické apod.,*
- *provedení návštěvy a sociálního šetření v místě bydliště dítěte nebo v jiném prostředí, ve kterém se dítě zdržuje (§ 52 zákona o SPOD),*
- *vyžádání dalších potřebných údajů od jiných osob, orgánů a subjektů (§ 53 odst. 1 zákona o SPOD).“ (Metodické doporučení MPSV č. 3, 2010, s. 21 - 22)*

„Na základě vyhodnocení situace dítěte, rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte v každém konkrétním případě domácího násilí je OSPOD oprávněn obrátit se rovněž na soud s odpovídajícími návrhy a podněty na ochranu dítěte. Může se jednat zejména o:

- *podnět soudu na vydání předběžného opatření k zatímní úpravě péče o dítě, výživy dítěte nebo styku rodiče s dítětem podle § 76 odst. 1 o.s.ř.,*
- *návrh na nařízení předběžného opatření soudu podle § 76 a o.s.ř. v případech, ve kterých se nezletilé dítě ocitne bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny,*
- *návrh na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,*
- *návrh na nařízení ústavní výchovy dítěte,*
- *návrh na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,*
- *podnět soudu na zahájení řízení o uložení výchovných opatření podle § 43 zákona o rodině, pokud k uložení těchto opatření nepřistoupil samotný OSPOD viz. výše.“ (Metodické doporučení MPSV č. 3, 2010, s. 23)*

Při řešení případů domácího násilí spolupracuje OSPOD s intervenčními centry, jejichž služby mohou být poskytovány ambulantní nebo terénní formou. „*Intervenční centra pomáhají osobám ohroženým násilným chováním ze strany osob blízkých nebo žijících s nimi ve společném bytě nebo domě. Pomoci se dostane všem bez omezení věku. Centrum poskytuje bezprostřední individuální psychologickou a sociální pomoc ambulantní povahy osobám ohroženým domácím násilím, následnou pomoc sociální, lékařské, psychologické a právní povahy, sociálně terapeutické činnosti. Dále poskytuje pomoc uplatňování práv, v oprávněných záležitostech a při obstarávání osobních záležitostí.*“ (<http://www.zachranny-kruh.cz>)

„*Součástí sociálně-právní ochrany dětí jsou i zařízení sociálně-právní ochrany, které výrazně napomáhají k dosahování cílů, jež jsou pro oblast sociálně-právní ochrany vytčeny.*“ (<http://www.epravo.cz>) Zařízení sociálně-právní ochrany mohou zřizovat obce a kraje se samostatnou působností. Mezi tato zařízení řadíme:

- zařízení odborného poradenství pro péči o děti,
- zařízení sociálně výchovné činnosti,
- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- výchovně rekreační tábory pro děti,
- zařízení pro výkon pěstounské péče.

Zařízení, která jsou pověřena výkonem sociálně-právní ochrany dětí, je celá řada. Jejich konkrétní seznam a rozsah jejich pověření nalezneme na internetových stránkách MPSV. Jenom například v Praze je takových zařízení 36 a v Jihomoravském kraji je jich evidováno dokonce 42.

Na základě pověření MPSV z roku 2000 vykonává sociálně-právní ochranu dětí, nejenom v Praze, například i “Dětské krizové centrum“. DKC zajišťuje celkovou psychosociální pomoc dětem, dospívajícím a jejich rodinám. Mezi jeho registrované sociální služby (dle zákona č. 108/2006 Sb.) spadá i krizová pomoc. Cílem krizové pomoci „*je v první řadě zajistit ochranu a bezpečí ohrožených dětí; poskytnout dětem a jejich rodinám psychickou podporu, stabilizovat jejich emoční stav, provázet*

ohrožené děti při zvládnání obtížné životní situace; podporovat děti a členy jejich rodiny ve schopnosti aktivně řešit obtížnou situaci, rozvíjet jejich samostatnost a dovednost řešit dlouhodobě nepříznivou sociální situaci; minimalizovat míru negativního dopadu nepříznivé situace na dítě, zachovat – je-li to v zájmu dítěte – rodinné vazby a začlenit se zpět do společnosti, eliminovat nežádoucí až ohrožující reakce na krizovou situaci.“
(Dušková, výroční zpráva 2010, s. 19)

4 Možnosti prevence DN páchaného na dětech

V předcházejících kapitolách je popsáno a vysvětleno co je to domácí násilí na dětech, jaké jsou jeho druhy, jeho aktéři a zároveň je poukázáno na možnosti jeho odhalování a řešení vzniklých situací. Byla zdůrazněna nutnost vnímat okolí dětí, které by vedlo k odtajnění domácího násilí páchaného na dětech. Znalost celé palety opatření, možností, prostředků, zásad a legislativních přístupů přispívá k předcházení domácího násilí, k jeho prevenci. Podle mého názoru je prevence jeden z hlavních bodů přispívajících k zlepšení mezilidských vztahů, domácí násilí nevyjímaje. Není snad lepší nežádoucímu společenskému chování a jednání předcházet než řešit jeho důsledky? Ty mohou být v mnoha případech i velmi drastické a zanechávají v oběti stopu po zbytek života.

Prevence (z lat. *praevenire*, předcházet) je systém opatření, která mají předcházet nežádoucím jevům, v našem případě domácímu násilí páchanému na dětech. Prevenci můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciální.

- **Primární prevence** spočívá v harmonické výchově, v informovanosti všech subjektů domácího násilí, tj. rodičů, jejich dětí, školy, pedagogů, lékařů, nevyjímaje ani veřejnost. Je to snaha nedopustit vznik krizové situace, předejít jí a potlačit ji.
- **Sekundární prevence** spočívá v zjišťování takových skupin obyvatelstva a životních situací, které mohou být považovány vzhledem k týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte (syndrom CAN) za rizikové. Cílem sekundární prevence je plánovaně působit na tyto vytipované skupiny a situace, a tím snížit možnost vzniku domácího násilí na nejmenší možnou míru.
- **Terciální prevence** nastupuje tehdy, když *„k aktu násilí nebo jinému ublížení dítěte došlo, a je třeba zajistit, aby se neopakovalo, aby dítě nebylo dále poškozováno a aby poškození k němuž došlo, bylo ve svých důsledcích omezeno na minimum. Je zahájen proces diagnostický, který má vyústit v prognózu případu. Z této prognózy pak dále plyne návrh na pomocná, ochranná,*

terapeutická a další opatření ve prospěch dítěte.“ (Vaničková, Hadj – Moussová, Provazníková, 1995, s. 51)

Prevence dopadu domácího násilí na děti

Tabulka č. 13

Věk dítěte	Primární prevence	Sekundární prevence	Terciární prevence
0 – 5 let	Asistence mladým rodičům	Šetření v rodině Podpora rodiči, který je obětí násilí	Aktivní zásah, odborná pomoc
6 – 12 let	Rozvoj schopnosti řešit konfliktní situace adekvátními postupy	Krizová intervence, individuální práce s dítětem	Práce s traumatem, individuální a skupinová terapie
13 – 18 let	Zvyšování povědomí o partnerském násilí, formování rovnoprávného vztahu	Krizová intervence, individuální poradenství	Práce s traumatem, individuální a skupinová terapie
18 a více let	Jak reagovat na partnerské násilí, kde hledat pomoc	Poskytnutí vhodného a koordinovaného poradenství	Intenzivní interdisciplinární spolupráce (specializovaná centra, policie, intervenční centra atd.)

Zdroj: Marvánová - Vargová, 2008, s. 104

4.1 Prevence v rodině

„Rodina je primárním sociálním prostředím zásadně ovlivňujícím rozvoj dětské psychiky, v případě své nedostatečnosti nebo selhání jej může také významně poškodit. Pokud je působení rodiny neadekvátní již od počátku života dítěte, bývá narušení jeho osobnostního vývoje závažnější a hůře zvládnutelné. Rodiče mohou dítě zatížit nepřímo, prostřednictvím narušení jistoty rodinného zázemí a atmosféry domova, nebo přímo, pokud se k němu budou chovat nepřijatelným způsobem, budou je zanedbávat a týrat.“ (Vágnerová, 2005, s. 258)

Prevence v rodině „spočívá hlavně v kvalitní přípravě dětí do manželství a k rodičovství od nejranějšího věku, dále v programech pro těhotné ženy a nastávající otce, v posilování vztahu obou rodičů k dítěti. Znalost a dovednost dětí chránit samy sebe před nejrůznějším nebezpečím, např. úrazy počínaje a sexuálními útoky konče.“ (Hanušová, 2006, s. 20)

V rodině bychom dítě od raného dětství měli „učit intimitě, rozpoznávání hranic. Příliš rozvolněné vedení nahrává různým formám zneužívání. Dítě má být přiměřeně vedeno k tomu, aby si zavíralo dveře v koupelně, na záchodě, aby se převlékalo v ústraní. To mu napomáhá naučit se respektovat hranice intimity. Dítě by mělo jasně vědět, že tělo patří jen jemu. S vyjma konkrétních situací se jeho těla nesmí nikdo dotýkat. Konkrétní situace, ale i osoby, které jsou k úkonům oprávněné, musíme dítěti sdělovat jasně a srozumitelně. Dítě má být vedené k tomu, aby umělo sdělit, pokud mu bylo jednání jiných osob nepříjemné! Není třeba hledat složité formulace, ale obyčejná slova „když se tě bude někdo, třeba i táta, dědeček, strýc, teta dotýkat tak, že ti to bude nepříjemné, řekni mi to.“ Potřebné je učit dítě pojmenovávat pohlavní orgány. V rodinách se běžně užívají domácí označení, ale dítě by mělo znát i označení odborné. „doma tomu říkáme pindik, správné označení je penis. Nikdo nemá právo se tvého penisu dotýkat. Kdyby se to stalo, měl bys mi to říct...“

Učme děti, že smí odmítnout požadavky dospělých, pokud jsou jim nepříjemné. Naučme je odlišit potřebnou poslušnost od výzev, které mají odmítnout! Není vždy namístě vést dítě k nekritické poslušnosti!

Učme děti věřit svým pocitům, řídit se jimi a sdělovat je. Můžeme tak výrazně napomoci tomu, že se o vznikajícím ohrožení dítěte dozvíme již v jeho zárodku.

Učme děti odlišovat „dobrá a špatná“ tajemství, manipulaci. Pokud je dítěti situace nepříjemná, nemusí dodržet neprolomitelnost mlčení, ke kterému je často abusorem zavázáno.

Přiměřeně věku bychom měli s dětmi hovořit o sexu. Je na místě, aby takové téma otevírali rodiče. Přiměřeně věku znamená přiměřeně úrovni dítěte, ale rozhodně už od věku nejútlejšího.

Dítě potřebuje opakovaně ujišťovat, že jsme zde na jeho ochranu, že jeho trápení bereme tak vážně, jak vážná jsou subjektivně pro dítě bez ohledu na objektivní

závažnost. A také, že jakékoliv jeho trápení dokážeme unést a zvládnout (až příliš mnoho dětí neinformuje rodiče o svých příkořích, aby rodičům nepřidělávaly starosti).“ (Dušková a kol., 2004, s. 87) Informace, jejichž znalost by mohla odvrátit vznik krizové situace vedoucí k domácímu násilí, by rodiče měli dítěti předávat v podstatě od jeho narození až po dosažení dospělosti a jeho osamostatnění. Stejně tak je vhodné sdělit dítěti, jaké represivní opatření hrozí případnému agresorovi, pachateli domácího násilí.

4. 2 Prevence a pedagog

Práce pedagoga spočívá především v jeho komplexních znalostech a odbornosti, pomocí nichž může včas odhalit násilí v rodině. Zároveň také schopnost a ochota si přiznat, že domácí násilí nejenom existuje, ale že se může týkat dítěte na jeho škole a v jeho třídě. Znalost problematiky domácího násilí mu umožňuje vyvarovat se případných pedagogických chyb, což je významným předpokladem úspěšné prevence. Stejně jako jeho znalosti, je neméně důležité, aby si pedagog dokázal získat přirozenou autoritu, a to jak u žáků, tak i u jejich rodičů. Nemalou měrou autoritě pedagoga poslouží, když se dokáže zastat slabších, tvrdě odsoudí jakýkoliv projev násilí a tím dětem ukáže, že škola je místo, kde nemusí mít strach, kde se mohou cítit bezpečně. Takovýmto způsobem nabytá autorita, otevírá cestu k důvěře. Pokud děti budou svému učiteli věřit a budou přesvědčeni, že se na něj mohou spolehnout, je pravděpodobná jejich ochota se mu svěřit se svými starostmi a obavami. Tím může přispět k včasnému odhalení signálů domácího násilí ať už mezi rodiči nebo přímo na dítěti. Pedagog, který má autoritu, důvěru, zná své žáky a je ochoten žákům pozorně naslouchat a pomoci jim, je na nejlepší cestě včas identifikovat potíže dítěte. Pedagog by měl vědět, jak v takovém případě postupovat, aby ještě více neohrozil dítě a násilí se naopak nestupňovalo.

Mezi příznaky, podle kterých může pedagog odhalit probíhající násilí řadíme „*takzvané nespecifické symptomy, což znamená, že se vyskytují u dětí z rodin s domácím násilím, ale nejen u nich*“. (<http://www.stopnasili.cz>) Dále specifické symptomy, které jsou příznačné určitým formám násilí (fyzické týrání, sexuální zneužívání) a většinou jsou spojeny s projevy nespecifických symptomů.

Nespecifické symptomy

- *„Bolesti břicha, bolesti hlavy, zimomřivost, únava, ospalost.*
- *Potíže udržet pozornost ve třídě, koncentraci na práci a učení se novým informacím, zhoršená krátkodobá paměť.*
- *Smutek, stažení se, pokles přirozené zvědavosti.*
- *Zvýšená aktivita, výbušnost, podrážděnost (u dětí, které byly předtím zamlklé).*
- *Úzkost a strach.*
- *Nízké sebevědomí, nedostatek sebedůvěry, nejistota.*
- *Zvýšené napětí, lekavost.*
- *Poruchy příjmu potravy.*
- *Záškoláctví.*
- *Zhoršení prospěchu, výkyvy ve výkonnosti.*
- *Útěky z domova.*
- *Sebevražedné myšlenky nebo pokusy.*
- *Obviňování se za násilí, ke kterému doma dochází.*
- *Agresivita vůči vrstevníkům.*
- *Regrese.*
- *Opoždění psychomotorického nebo psychického vývoje.*
- *Přehnané reakce na neúspěch, snaha po dokonalosti.*

Specifické symptomy fyzického násilí

- *Modřiny, oděrky, zlomeniny a jiná poranění.*
- *Neadekvátní vysvětlení nebo vyhýbání se vysvětlení vzniku poranění.*
- *Zakrývání zranění či modřin oblečením (např. dlouhé rukávy, kalhoty či sukně i v horkém počasí)*
- *Vyhýbání se hodinám tělesné výchovy nebo převlékání se společně s jinými dětmi.*
- *Strach z fyzického kontaktu.*

- *Strach z odhalení a z toho, že by mohl být pachatel kontaktován.*

Specifické symptomy sexuálního zneužívání

- *Zdravotní potíže jako chronické svědění nebo bolest v oblasti genitálií, pohlavní choroby.*
- *Sexuální chování neadekvátní věku dítěte.*
- *Znalosti o sexuálních praktikách neodpovídající věku dítěte.*
- *Strach a vyhýbání se fyzickému kontaktu.“ (<http://www.stopnasili.cz>)*

Na tomto místě je ještě vhodné zařadit nejvíce zřetelné symptomy charakteristické pro zanedbávání.

Zanedbávání

- Ušpiněné, potrhané nebo propálené oblečení.
- Chybějící a poničené školní pomůcky (učebnice, sešity, přezůvky, věci na tělocvik).
- Celkově neupravený a ušmudlaný vzhled dítěte.
- Scházející svačiny nebo peníze na ně.
- Špatné nebo nedostatečné hygienické návyky.
- Minimální nebo žádný zájem ze strany rodičů směrem ke škole.
- Časté absence dítěte, záškoláctví.

Vše výše zmíněné může k vnímavému pedagogovi vyslat signály, že se v jeho bezprostřední blízkosti pohybuje týrané, zanedbávané nebo sexuálně zneužívané dítě. Pokud se signály potvrdí a pedagog domácí násilí úspěšně odhalí, je v podstatě nedílnou součástí jeho řešení a musí být připraven obětovat spoustu vlastního volného času. Musí být také odhodlán k citové angažovanosti a emoční podpoře. Jeho neúčast by naopak snížila důvěru dítěte - oběti v dobrotu lidí a jeho naději, že vše skončí jako noční můra.

4.3 Prevence a škola

Důležitou roli v oblasti prevence hraje škola. Škola by měla být místem, kde se dítě cítí bezpečně, kde se násilí nepromítá, a to ani v náznacích. Její úloha začíná u výběru kvalitních a vstřícných pedagogů, metodika prevence a školního psychologa. Metodik prevence by měl vypracovat takový preventivní vzdělávací program, jehož obsah by se dotýkal předcházení všech rizikových jevů, domácí násilí nevyjímaje. Tento program by měl zahrnovat nejenom děti, ale i rodiče a veškeré pedagogy. Jejich soustavné vzdělávání, formu zprostředkování a doplňování novými informacemi a poznatky.

V rámci výuky některého z vhodných předmětů by škola měla děti informovat:

- o tom, co to je domácí násilí a jaké jsou jeho projevy,
- že má právo na ochranu, bezpečí a pochopení,
- kdo mu může pomoci,
- na koho se obrátit, když se cítí ohrožený,
- jak a komu telefonovat,
- jakou úlohu má policie, sociální pracovníci,
- co je to linka bezpečí a jaké je její telefonní číslo,
- co jsou to nebezpečné dotyky a s tím související vědomosti o vlastním těle,
- že ne každý, kdo se tváří mile, je hodný,
- co to je tajemství a co už jím být nesmí,
- jak o svých negativních pocitech hovořit,
- jaká je forma či cesta nápravy,
- co může očekávat agresor,
- že vina není nikdy na jeho straně,
- a kde tyto informace nalezne.

Není vůbec na škodu, pokud budou alespoň základní údaje a krizová telefonní čísla a adresy vyvěšeny na nástěnce, kde si je ohrožené dítě může kdykoliv přečíst. Spíše naopak. Bude-li mít dítě stále na očích číslo „první pomoci“, nebude mít prostor a čas v rozhodující chvíli ztratit odvahu. Zavolá o pomoc a tím udělá první krok k lepšímu a harmoničtějšimu dětství.

4.4 Prevence a společnost

Domácí násilí patří v současné době k významným celospolečenským problémům. Proto je nutné se tímto problémem zabývat velmi důrazně z pohledu předcházení, tj. prevence. Prevenci násilí na dětech se věnuje pozornost v řadě dokumentů, z nichž lze uvést například:

- Národní koncepce rodinné politiky.
- Koncepce péče o ohrožené děti a sociálně-právní ochrana dětí.
- Pomoc rodinám v hmotné nouzi.
- Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže.
- Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí.
- Národní plán boje proti obchodování s lidmi.
- Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014.
- Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018.

Národní akční plán a Národní strategie prevence násilí na dětech navrhuji své cíle a příslušná opatření. Jedná se zejména o realizaci základních kroků v oblasti prevence. Mezi tyto cíle je zahrnuta podpora rozvoje rodičovských kompetencí, vytváření, ve školách i na pracovištích, klima rovnocenného partnerství a respektu plné sociální komunikace, zajištění dostupné nabídky volno časových, zájmových a sportovních aktivit, naplňování speciálních práv dětí umístěných do zařízení ústavní výchovy, usilování o vytváření bezpečných komunit, zprostředkování porozumění práv dětí na ochranu před násilím v celé společnosti, změny postojů společnosti k domácímu násilí a nulové tolerance vůči násilí páchanému na dítěti, všeobecné vzdělávání,

vzdělávání profesionálních odborníků, budování vzdělávacích kapacit a programů pro profesionály i laiky, kteří pracují s ohroženými dětmi, dostupnost služeb pro ohrožené děti, podpora výzkumu a sběru dat, vybudování národního monitorovacího střediska, koordinovaná pomoc osobám ohroženým domácím násilím, zavádění terapeutických programů pro pachatele domácího násilí do praxe a zlepšování legislativního rámce celé problematiky. Tyto cíle realizovat adekvátně a efektivně postupy pro předcházení a eliminaci domácího násilí tak, aby jeho oběti nemusely čelit porušování svých základních lidských práv a mohly žít bezpečně, svobodně, důstojně a bez jakéhokoliv ohrožení. V Národní strategii prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018 se uvádějí v příloze č. 1 následující podněty pro primární prevenci dle doporučení dětského fondu OSN UNICEF.

„Média

- *Respektování principů etického zpravodajství o dětech, na základě profesního etického kodexu, který ve vztahu k právům dětí zpracovala Mezinárodní federace novinářů a zvýšení zodpovědnosti novinářů.*
- *Respektovat soukromí dětí a chránit jejich identitu.*
- *Překlad příručky vydané UNICEF The Media and Children's Rights a využití v pregraduální i postgraduální výuce novinářů.*
- *Zahájení veřejné diskuze o násilí vůči dětem na místní, regionální i národní úrovni s cílem zvyšování citlivosti až po dosažení nulové tolerance násilí.*
- *Vytvořit prostor pro vyjadřování dětí a jejich zkušenosti a významně přispět k participaci dětí.*
- *Spolupracovat s nevládními organizacemi, které se zabývají podporou a ochranou práv dětí, např. i formou stáží.*
- *Budování pevných partnerství mezi novináři a odborníky umožňující relevantní a srozumitelnější zpravodajství.*
- *Zprostředkovat zpětnou vazbu a do různých anket zapojovat na ulici vedle dospělých i děti.*
- *Vyvarovat se stereotypu v uveřejňování senzacechtivého materiálu.*

- *Vyvarovat se materiálu se sexuálním, násilným obsahem, který může poškodit děti.*
- *Vyvarovat se zobrazování dětí jako předloh např. pouliční kriminality, komerčního sexu apod.*

Poslanci

- *Přijímat zákony na ochranu dětí před všemi formami násilí.*
- *Přijímat státní rozpočet, který bude favorizovat výdaje na prevenci násilí na dětech.*
- *Podporovat rodiny jako společenskou prioritu a všechny aktivity směřující k vytváření a podpoře pozitivního rodičovství.*
- *Návrh na vytvoření nezávislého orgánu na půdě Poslanecké sněmovny pro monitoring práv dětí, ochranu dětí před všemi formami násilí.*
- *Spolupracovat s občanskou společností, nevládními organizacemi a státními úřady, které se zabývají právy dětí a zejména prevencí násilí na dětech. Nejen v této oblasti podporovat participaci dětí a děti zvát na jednání Parlamentu, pokud je třeba slyšet jejich názory a vyjádření k věcem, které se jich bezprostředně dotýkají.*
- *Seznámit se a využívat v praxi příručku vydanou UNICEF A Parliamentarians, která je zaměřena na ochranu dětí.*
- *Využívat jako průvodce implementací Úmluvy o právech dítěte příručku UNICEF Implementatiton Handbook for the Convention on the Rights of the Child, aby byly vytvořené podmínky pro práci zákonodárského sboru v zájmu dětí.*

Odborníci v přímém kontaktu s dětmi

- *Prohlubovat své vědomosti s cílem schopnosti včasné detekce a identifikace známek násilí.*
- *Prolomit tabu mlčení. Vést dialog o násilí vůči dětem ve svém okolí.*

- *Být vzorem pozitivním chováním s nulovou tolerancí vůči násilí. Přijmout kodex chování jehož základem je úcta a respekt k dětem, zejména k dětským obětem násilí.*
- *Změnit společenskou akceptaci násilí. Podporovat společenský dialog o ochraně dětí a podporovat ustavení nízkoprahových zařízení v komunitách, které se budou věnovat vztahu rodičů a dětí.*
- *Přeložit příručky vydané UNICEF a využít je v pregraduální i postgraduální výuce: A Pocket Book on Human Rights for the Police; Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers.*

Nevládní organizace

- *Zahájit kampaň k zákazu všech forem násilí.*
- *Monitorovat vládní aktivity a programy týkající se eliminace násilí a posuzovat zda jsou vládní prioritou.*
- *Spolupodílet se na změně společenské akceptace násilí vůči dětem.*
- *Pomoc státu při rozvoji modelu prevence násilí na dětech a systému ochrany dětí formou dobrých příkladů, seminářů.*
- *Rodiče nebo vychovatele dětí*
- *Být vzorem pozitivním, nenásilným přístupem k výchově dětí.*
- *Naučit se rozpoznat známky svědčící o ataku násilí.*
- *Pomoci dětem porozumět jejich právům; zejména právu na ochranu před všemi formami násilí pro ně, kamarády a všechny děti.*
- *Ve svém okolí dát jednoznačně najevo, že násilí vůči dětem je neospravedlnitelné a brání plnému rozvoji dítěti.*
- *Podpora školní, komunitní a národní kampaně k zákazu a eliminaci všech forem násilí vůči dětem.*

Děti a mládež

- *Porozumět, proč je násilí škodlivé a neospravedlnitelné.*

- *Naučit se rozpoznat známky svědčící o různých formách násilí na dětech.*
- *Přijmout tezi, že dítě se naučí, že v roli oběti je důležité vždy požádat o pomoc.*
- *Naučit se rozeznat rizikovou situaci a mít vždy připravený osobní plán ochrany pro jakoukoli situaci.*
- *Hovořit o osobní zkušenosti s násilím a se svými pocity se svými kamarády.*
- *Být aktivní v různých aktivitách zaměřených na prevenci násilí vůči dětem.*
- *Připomínat dospělým jejich zodpovědnost za ochranu dětí před násilím.*
- *Být vzorem, být osobním příkladem při vytváření nenásilného prostředí ve vrstevnické skupině.*

Škola

- *Školní řád, práva dětí, demokratická správa, participace dětí.*
- *Výchova k lidským právům a kultivace sociálních a emocionálních dovedností povinnou součástí každého kurikula vzdělávacího programu na všech typech škol.*
- *Zajistit rovný přístup ke všem dětem.*
- *Být vzorem nenásilného řešení sporů, konfliktů.*
- *Rozšířit nabídku vzdělávacích aktivit pro rodiče, prarodiče a občany.“ (Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018, 2008, s. 11)*

Přiznám se, že před studiem problematiky domácího násilí páchaného na dětech, jsem nevěděl nic o národních plánech a strategiích prevence tohoto jevu. Jsem velmi potěšen, že něco takového existuje a původ vzniku těchto iniciativ lze vysledovat až do vrcholných pozic České republiky. Poskytuje to prostor nejenom pro lidi angažované, lidi s vysokým sociálním cítěním a dobrovolnické duše, ale i pro prosté občany, s domácím násilím na dětech něco udělat a podat jim pomocnou ruku. Uvedení zmíněných strategií a plánů do praxe může podpořit dítě či jedince, který si už domácím násilím prošel nebo ho prožívá, a to už jenom vědomím, že se o problému veřejně mluví, že se řeší a že v něm není sám.

5 Praktická část

5.1 Cíle, metody výzkumu a stanovení hypotéz

V současné době je problematice domácího násilí páchaného na dětech věnována zvýšená pozornost. Proto jsem se rozhodl provést výzkumné šetření, a to formou dotazníku. Dotazník je kvantitativní sociologickou výzkumnou metodou sběru dat, jejíž výhodou je oslovení většího počtu respondentů. Při jeho tvorbě jsem použil otázky uzavřené, polouzavřené, otevřené. Rovněž jsem využil u dvou otázek škály. U tohoto způsobu měření jsem vycházel z toho, že většina respondentů zvolí střední hodnotu (5), což není pro mé šetření dostatečně vypovídající. Z tohoto důvodu jsem si stanovil tuto odpověď nezahrnout do zhodnocení daných otázek.

V první části dotazníku zjišťuji úvodními otázkami základní fakta o respondentech mezi které patří pohlaví, věk, rodinný stav, bydliště, vzdělání. Dále to jsou otázky zjišťující jejich znalosti týkající se problematiky domácího násilí u dětí. Případně kolikrát se s domácím násilím u dětí setkali a v jaké podobě. Jak vnímají respondenti možnost podpory ze strany státních i nestátních organizací v současnosti. Zda mají dostatek informací a kde je získali. Jakým způsobem probíhá a v jaké formě prevence proti tomuto sociálně patologickému jevu na jejich škole i mimo školu. Zda je prevence záměrná, cílená a systematická. Též jaká je podpora a případná spolupráce s institucemi zabývajícími se pomocí dětem ohroženým domácím násilím.

Cílem dotazníkového šetření je zhodnotit znalosti pedagogů učících na základní škole, zjistit fakta o prevenci domácího násilí u dětí na těchto školách a donutit je k zamyšlení nad touto problematikou.

Naplnění těchto cílů jsem se snažil dosáhnout prostřednictvím verifikace předem stanovených hypotéz.

Hypotéza č. 1

Domnívám se, že všichni respondenti vědí, co je to domácí násilí, ale neznají jeho znaky.

Hypotéza č. 2

Domnívám se, že většina respondentů má dostatek informací, aby mohla dítěti ohroženému domácím násilím poradit, a zhruba stejný počet respondentů (plus mínus 3) by uvítala proškolení o tomto tématu.

Hypotéza č. 3

Domnívám se, že je problematika domácího násilí zařazena do výuky na základní škole.

Hypotéza č. 4

Předpokládám, že na základních školách probíhá prevence proti domácímu násilí u dětí, a že ji většina respondentů označí jako důležitou. (škála 8 - 10)

Hypotéza č. 5

Domnívám se, že respondenti označí vyplnění dotazníku za nepřínosné.

5.2 Výběr respondentů

Jako respondenty dotazníkového šetření jsem si vybral učitele na některých základních školách v Praze 6. Respondenty jsem oslovil prostřednictvím vedení školy, přičemž jsem byl z 11 oslovených škol 6 krát odmítnut. Z toho 5 krát po předběžné telefonické domluvě. Jako důvod odmítnutí byl vždy udán nedostatek času a moc práce. Po tomto neúspěchu, jsem kontaktoval vedení dalších škol osobně. Tímto způsobem jsem byl odmítnut pouze jednou a 5 krát mi bylo vyhověno s tím, že jsem vždy předal k vyplnění 20 dotazníků. Celkový počet dotazníků, který se mi podařilo předat činil tedy 100 kusů. Po vypršení domluvené lhůty k vyplnění, jsem si jich vyzvedl pouze 50 a dále několik kusů prázdných. Přes to, že jsem se do zmíněných škol dostavoval opakovaně, v naději na získání dalších vyplněných dotazníků, žádné další jsem již neobdržel. Vzhledem k časovému horizontu odevzdání této práce a doby, kterou bylo vymezeno nabytí zmíněných 50 dotazníků, jsem již žádné další školy neoslovoval.

Průměrná délka praxe respondentů ve školství činila 15 let, z čehož u mužů 13, 2 let a u žen 16, 8 let.

Jaké bylo rozložení respondentů dle věku a pohlaví, rodinného stavu a vzdělání je zobrazeno v následujících tabulkách a bylo předmětem otázek č.1 až 5.

Rozdělení dle věku a pohlaví respondentů

Tabulka č. 14

Respondenti	20 – 30 let	30 – 40 let	40 – 50 let	50 – 60 let	60 – 70 let	Součet
Muži	2	5	0	4	0	11
Ženy	7	10	6	11	5	39
Celkem	9	15	6	15	5	50

Rozdělení dle rodinného stavu a dosaženého vzdělání respondentů

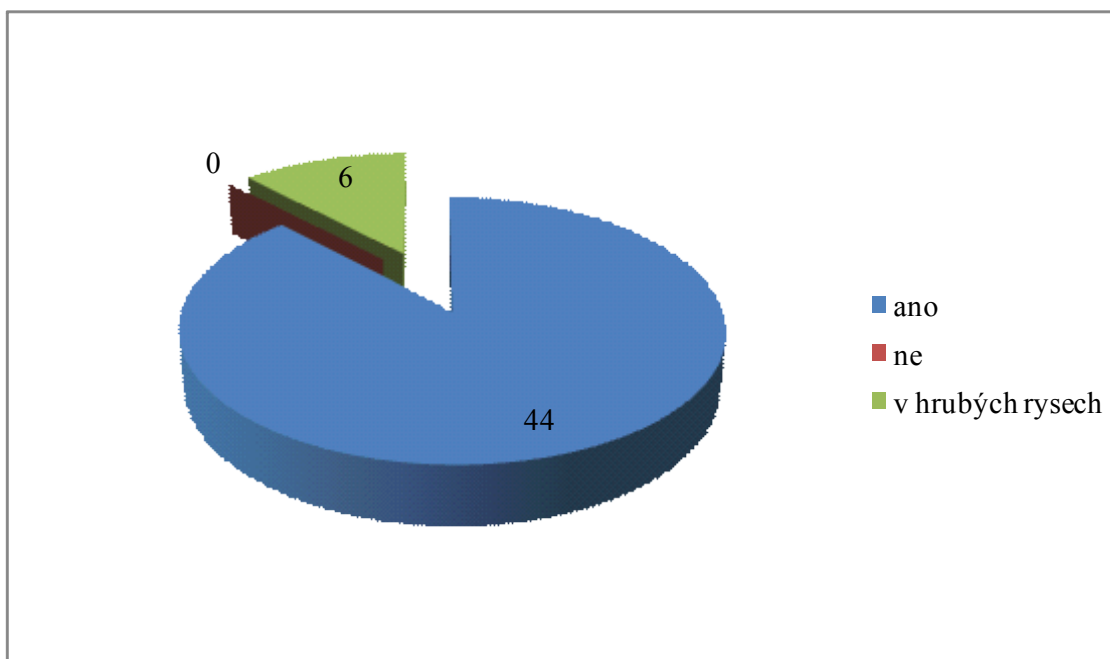
Tabulka č. 15

Respondenti	Svobodný (á)	Ženatý / Vdaná	Vzdělání vysokoškolské	Vzdělání střední
Muži	7	4	9	2
Ženy	10	29	32	7
Celkem	17	33	41	9

5.3 Vlastní výzkumné šetření

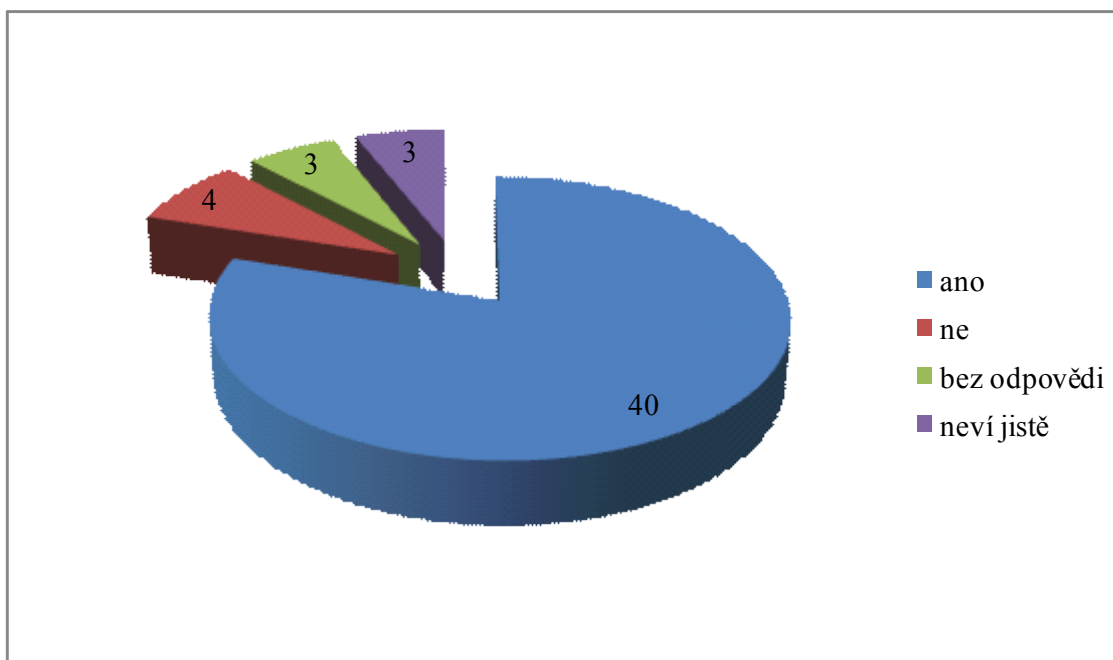
Otázka č. 6 Víte co je to domácí násilí na dětech?

Graf č. 1

Otázka č. 7 Znáte jeho znaky?

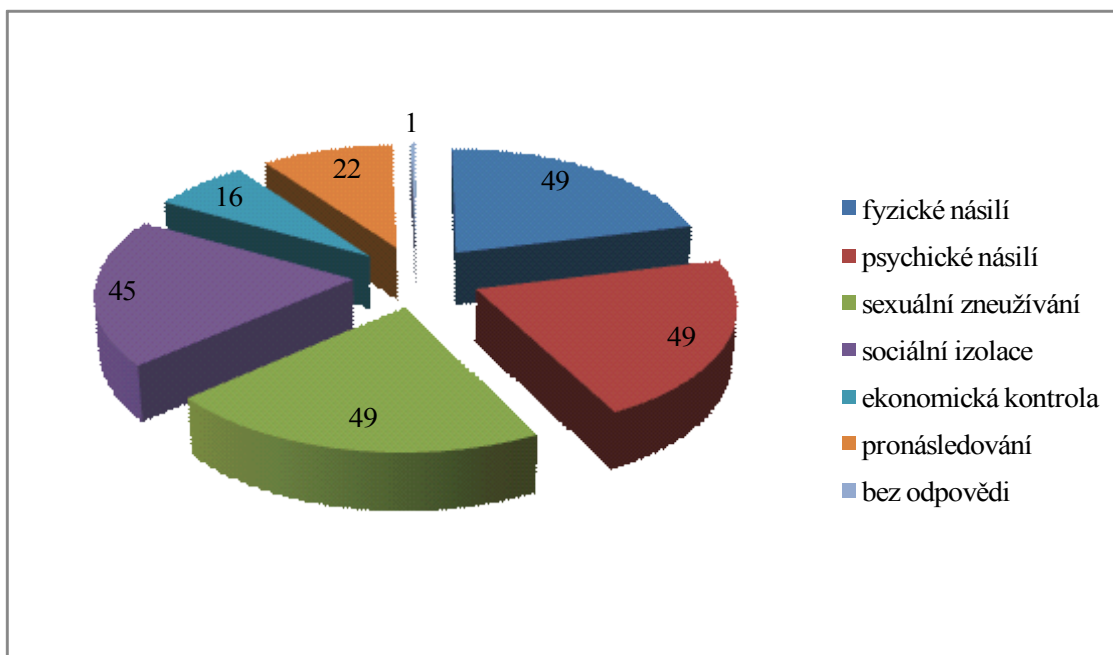
Graf č. 2

Dvě výše uvedené otázky bych rád shrnul dohromady. Na první z nich uvedlo 44 respondentů kladnou odpověď, což činí 88% z dotázaných a 6 respondentů odpovědělo, že vědí co je domácí násilí na dětech v hrubých rysech. Jeden neodpověděl. O to víc je zarážející jejich odpověď na otázku následující. U ní sice 40 respondentů označilo „ano“, což představuje 80%, ale všichni uvádějí mylně místo znaků domácího násilí na dětech jeho formy, případně jeho následky, a to především fyzické. Sice jsem podobný výsledek předpokládal, ale přesto mě udivila absence byť jen jediné správné odpovědi. Zvláště u mladších učitelů, kteří neučí dlouho a ještě plně nenahradili znalosti nabyté studiem pouze za letargickou praxi. Nebo se snad na pedagogicky zaměřených školách o domácím násilí neučí? Vždyť by domácí násilí na dětech i obecně mělo být, i když třeba okrajově, zahrnuto přímo do výuky žáků, a to v rámci různých předmětů, viz. tabulka č. 18, zaměřených na výchovu a které mají mít též preventivní charakter. Je to o to víc zarážející, že na každé škole je metodik prevence, probíhá preventivní program a někde, jak respondenti uvedou, také různé přednášky odborníků na toto a podobná blízká témata.

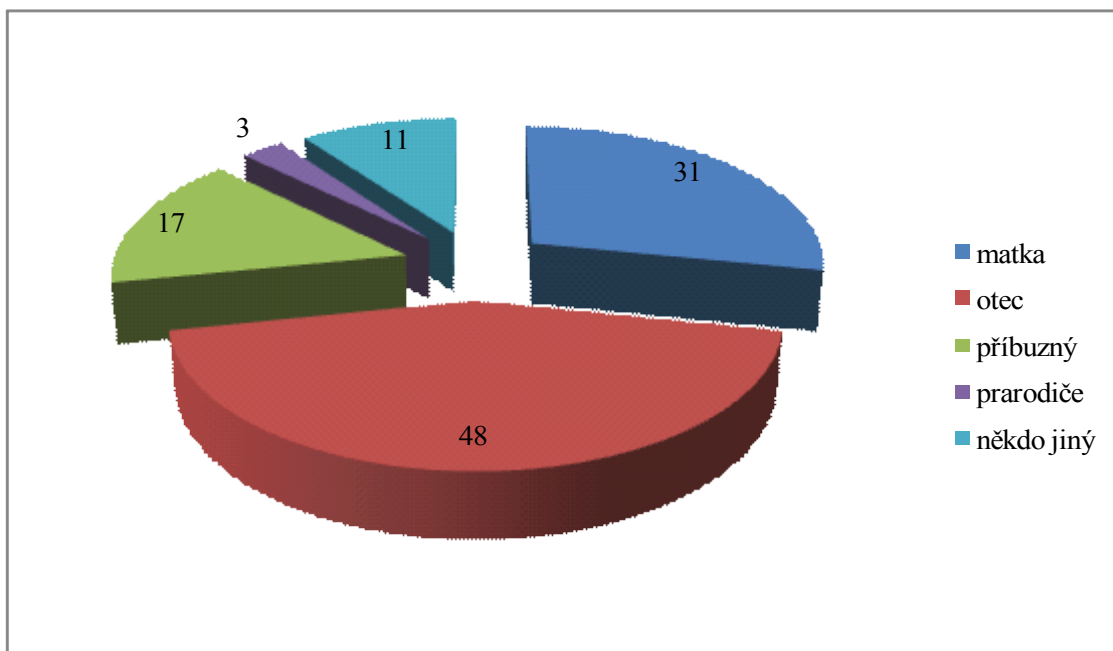
Otázka č. 8 Patří mezi formy domácího násilí na dětech: zaškrtněte prosím správné odpovědi.

Graf č. 3

Otázka č. 9 Kdo je podle Vás nejčastějším pachatelem domácího násilí na dětech?

Graf č. 4

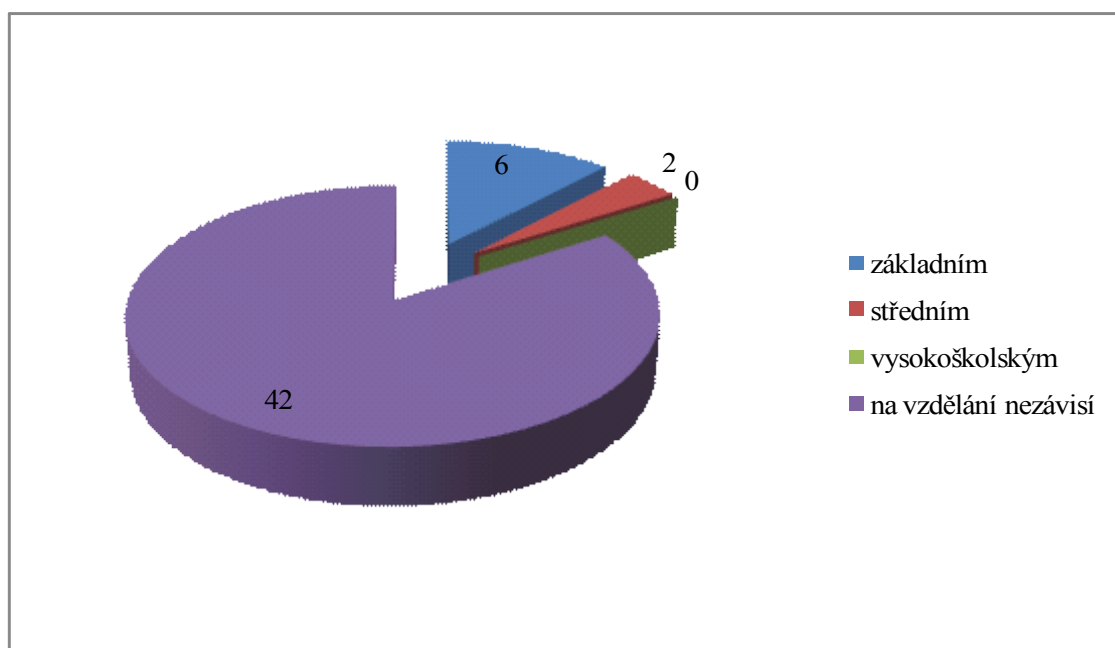

U otázky č. 8 jsem při sestavování dotazníku uvedl všechny správné odpovědi, s tím, že mě zajímalo, zda respondenti také všechny za správné pokládají. Zvláště u ekonomické kontroly a pronásledování. Jak vyplývá z příslušného grafu, tak 16 respondentů (32%) považuje za znak domácího násilí na dětech ekonomickou kontrolu a 22 z nich (44%) pronásledování.

U otázky č. 9 si nedokázala většina respondentů vybrat pouze jednu odpověď. Nejčastěji byly ohodnoceny dvě až tři. Spíše než toto jsem očekával větší zastoupení u odpovědi „někdo jiný“ s očekáváním, že si vzpomenou též na nevlastního otce, nevlastního sourozence či macechu.

Otázka č. 10 Myslíte si, že domácí násilí na dětech probíhá nejčastěji v rodinách se vzděláním:

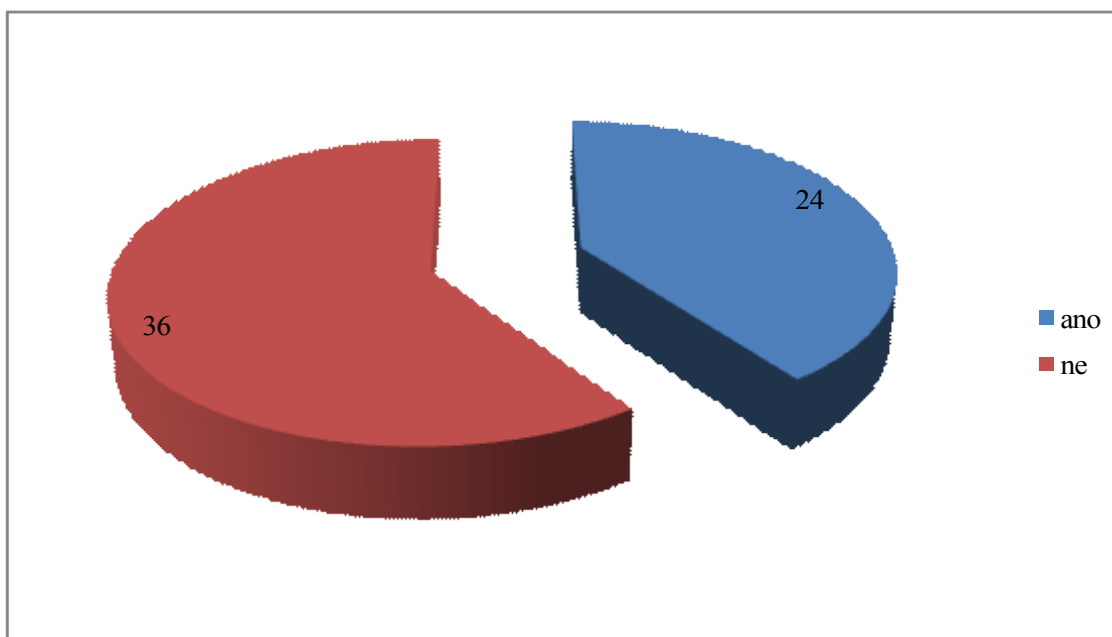
Graf č. 5

Respondenti uvedli 42 krát, což činí 84% z celku, že u rodin, kde probíhá domácí násilí na dětech na vzdělání nezávisí. Zajímavé je neuvedení žádného označení odpovědi u vysokoškolského vzdělání.

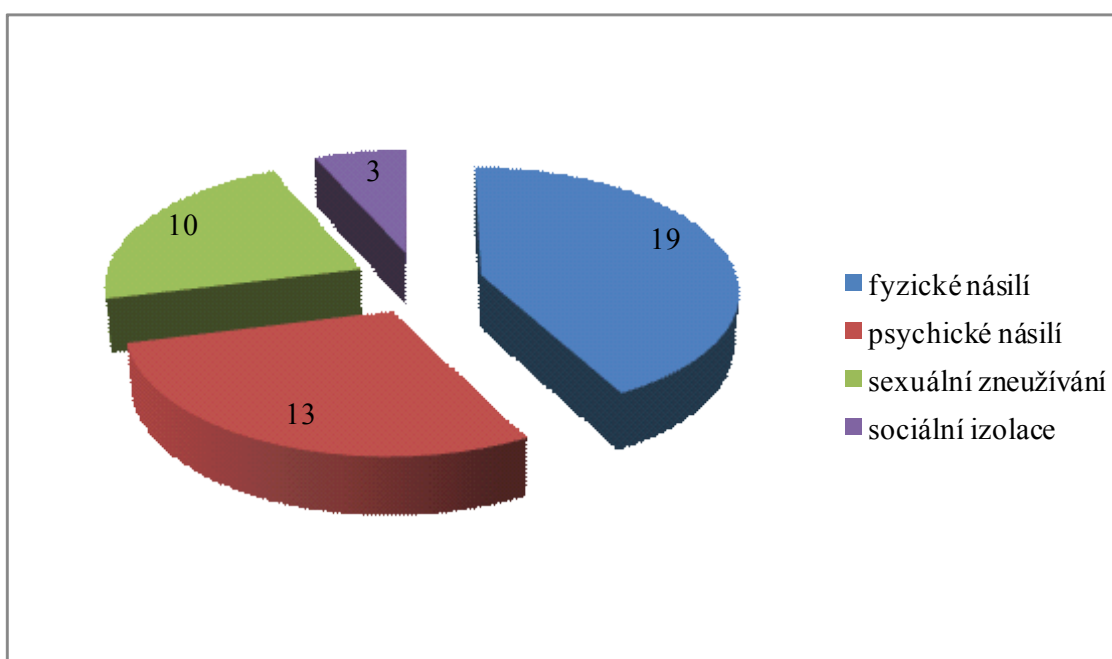
Otázka č. 11 Setkal (a) jste se s domácím násilím páchaném na dětech?

Graf č. 6

Otázka č. 12 Pokud ano, v jaké podobě?

Graf č. 7

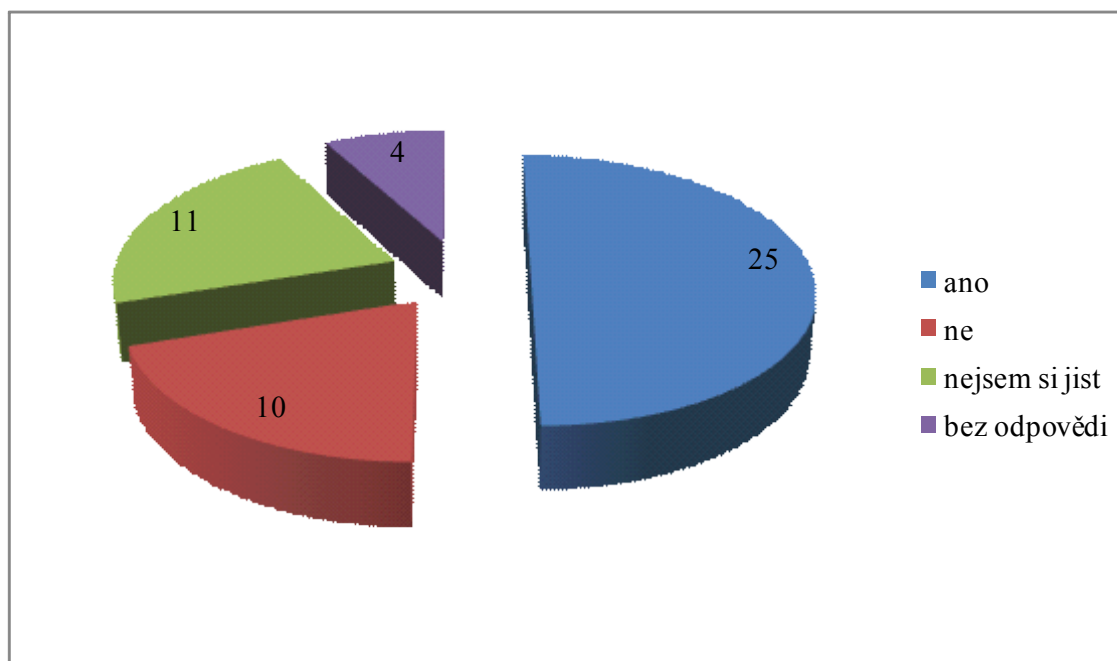

Někteří respondenti, kteří odpověděli „ano“ na otázku č. 11 zda se setkali s domácím násilím, přišli do styku s tímto patologickým jevem několikrát. Celkový počet činil 40 zaznamenaných případů. Tento počet, ale neznamená, že by se jednalo o 40 dětí, které si prožily domácí násilí, jelikož se více respondentů setkalo s jedním takovým případem současně.

Na otázku č. 12, v jaké podobě se s domácím násilím na dětech potkali, jsem 19krát zaznamenal odpověď „fyzické násilí“, 13krát „psychické násilí“, 10krát sexuální zneužívání a 3krát „sociální izolace“. Pokud si odpovědi sečteme, je zřejmé, že některé formy násilí se v respondenty uvedených případech kombinovali. To, že se ve většině zaznamenaných případů neobjevuje jedna forma násilí, ale naopak jejich kombinace uvádějí ve svých publikacích i renomovaní odborníci na tuto problematiku.

Otázka č. 13 Domníváte se, že byste poznal (a) oběť domácího násilí mezi žáky Vaší školy?

Graf č. 8

Plná polovina dotázaných odpověděla, že by poznala oběť domácího násilí na jejich škole. Nejsem si tím úplně jist, ale v zájmu dětí v to pevně doufám.

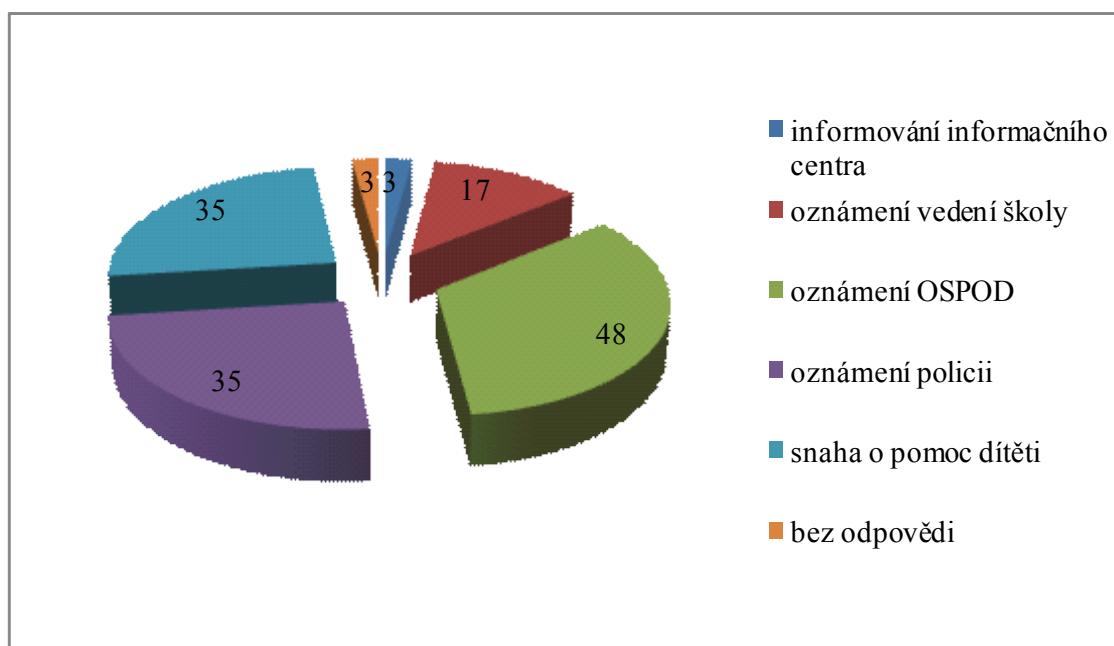
Otázka č. 14 Jak byste postupoval (a) v případě, že byste měl (a) podezření na domácí násilí na žáku ve vaší škole ? – stručně v bodech

Tabulka č. 16

Odpovědi respondentů	Počet	Odpovědi respondentů	Počet
Zvýšená pozornost žákovi	9	Sběr informací od spolužáků	8
Informování vedení školy	26	Konzultace s dětským lékařem	2
Informování OSPOD	30	Pohovor s žákem	30
Jednání s rodiči	21	Informování policie	12
Sběr informací z okolí rodiny	2	Předání institucím (bez udání jakým)	1
Pozorování rodičů na třídních schůzkách	1	Konzultace s intervenčním centrem	1
Konzultace se školním psychologem a výchovným poradcem	30	Dal by si poradit (bez udání od koho)	3
Konzultace s ostatními učiteli	12	Bez odpovědi	3

Otázka č. 15 Co byste dělal (a), kdyby se toto podezření potvrdilo? – stručně v bodech

Graf č. 9

Odpovědi na výše uvedené otázky, tj. č. 14 a č. 15 se velmi prolínaly, jak je z příslušné tabulky a grafu zřejmé. Potěšující je, že by se 70% respondentů snažilo dítěti i nadále pomoci.

Otázka č. 16 Do jaké míry si myslíte, že může pedagog ovlivnit řešení domácího násilí na dětech? (označte křížkem na škálové stupnici 1 – 10)

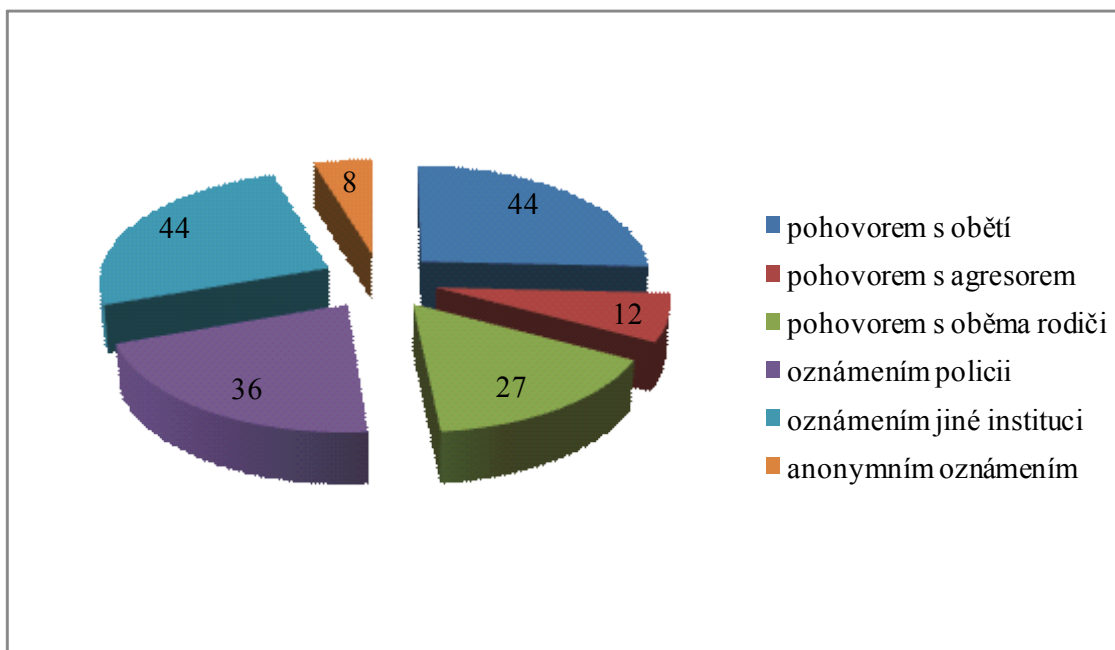
Tabulka č. 17

Škálová stupnice	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Počet odpovědí	1	2	4	5	3	17	7	5	2	3	1

Někteří respondenti se zmínili, že řešení domácího násilí páchaného na dětech mohou ovlivnit především jeho včasným odhalením. Jak jsem již uvedl, tak jsem se rozhodl střední hodnotu (5) nezahrnout do zhodnocení, jelikož se domnívám, že není dostatečně vypovídající. Když se podíváme na počet respondentů, kteří se od ní odchýlili směrem nahoru (10), zjistíme, že tento počet převyšuje počet respondentů, kteří se od ní odchýlili směrem dolů (1). Z toho vyplývá, že míra, kterou může pedagog ovlivnit řešení domácího násilí páchaného na dětech je značná.

Otázka č. 17 Jakou formou může pedagog ovlivnit řešení domácího násilí páchaného na dětech?

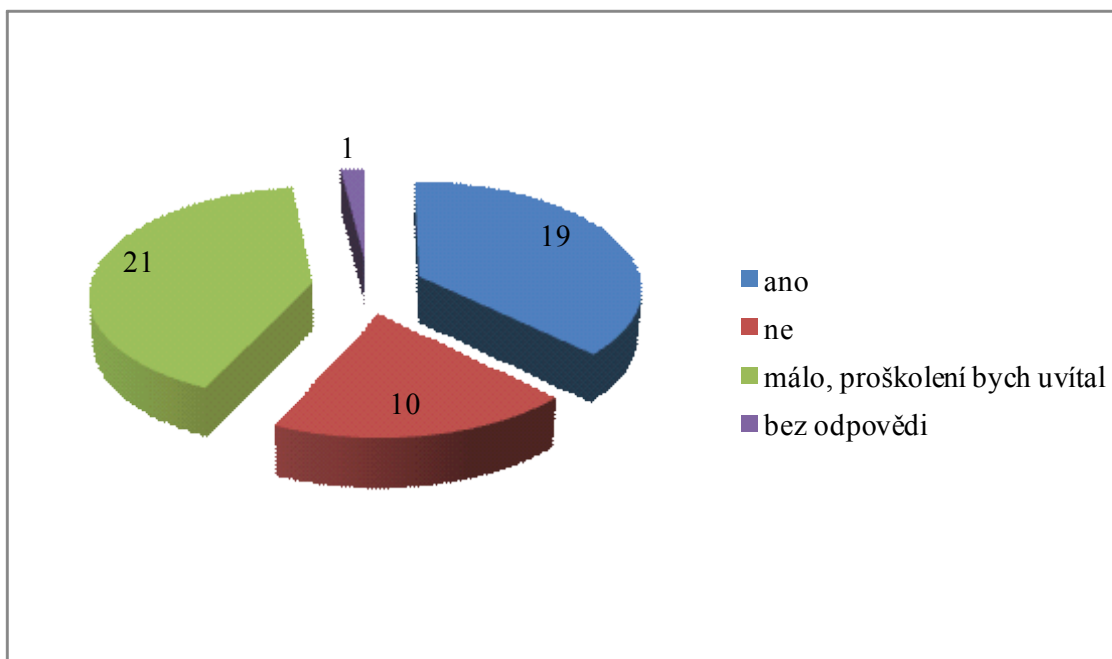
Graf č. 10

Na tuto otázku odpovědělo 44 dotázaných (88%) „pohovorem s obětí“. Stejný počet byl zaznamenán i u odpovědi „oznámením jiné instituci“, blíže následován „oznámením policii“. Za zmínku stojí i 8 odpovědí (16%) „anonymním oznámením“.

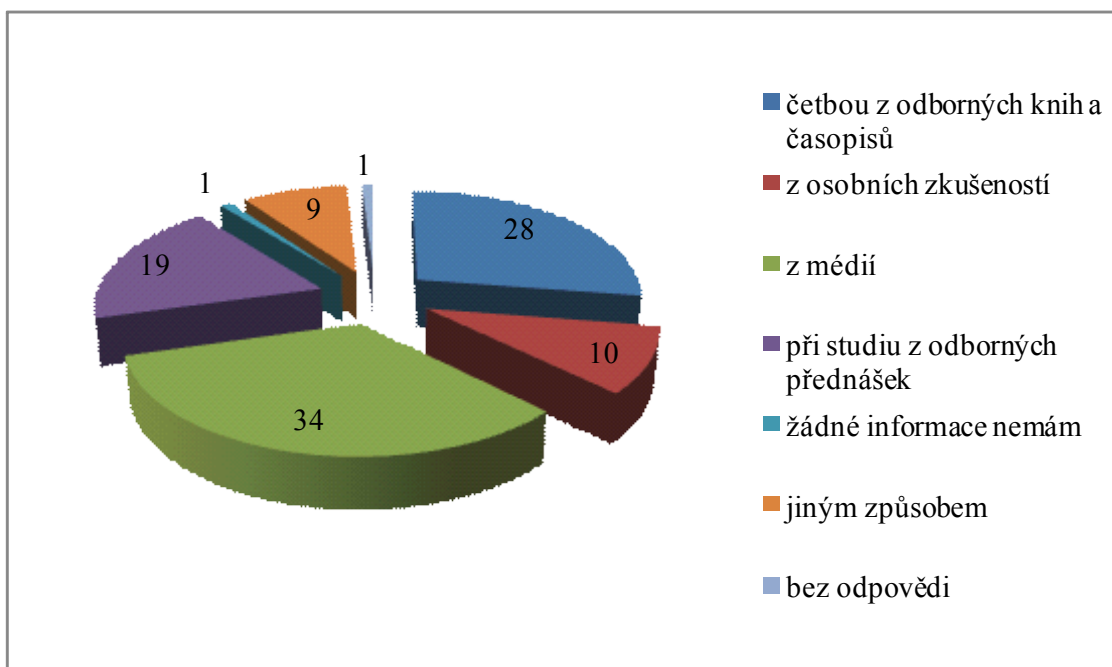
Otázka č. 18 Myslíte si, že máte dostatek informací, abyste mohl dítěti ohroženému domácím násilím poradit, jak se má zachovat?

Graf č. 11

Otázka č. 19 Informace o domácím násilí na dětech, které máte, jste čerpal (a)?

Graf č. 12

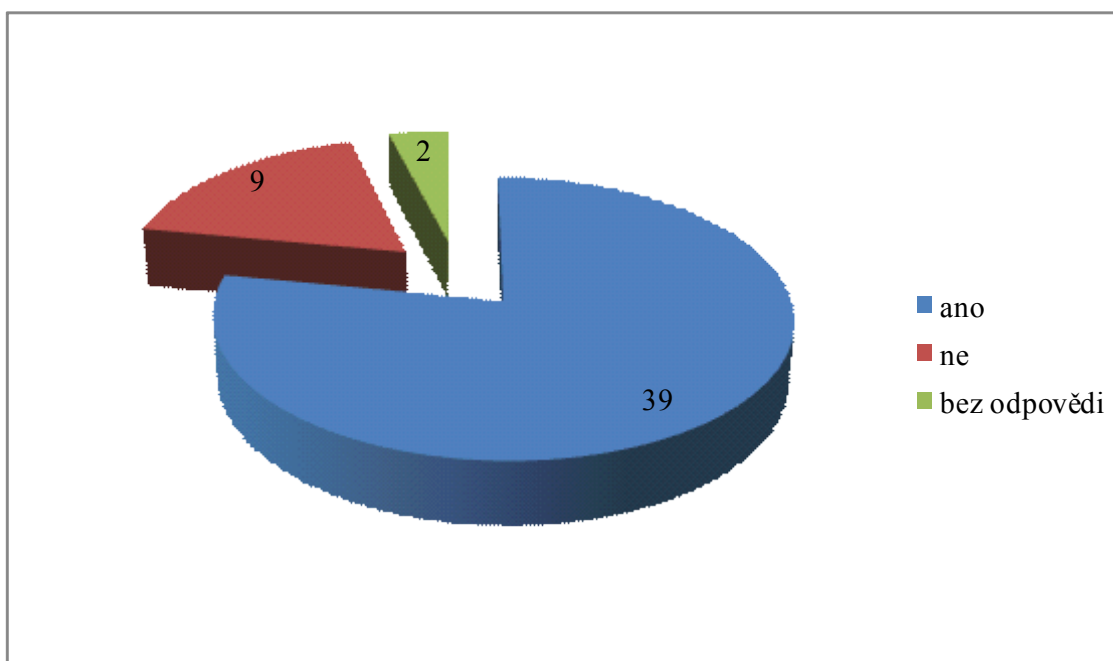

Předcházející otázky č. 18 a č. 19 vypovídají o tom, že 10 respondentů (20%) nemá dostatek informací o domácím násilí na dětech a 21 z nich (42%) jich má málo a uvítalo by proškolení. 19 respondentů (38%) má dostatek informací.

Informace, které respondenti mají, pocházejí více jak z poloviny (68%) z médií, 28 (56%) z četby odborných knih a časopisů, 19 (38%) ze studia odborných přednášek. Zanedbatelných není ani 10 odpovědí (20%) z „osobních zkušeností“. Tyto výsledky by mohly být náповědou organizacím zabývajících se předcházením domácího násilí na dětech, o ochotě pedagogů základních škol, zúčastnit se odborných seminářů či přednášek na toto téma a tyto přednášky či semináře zavést pravidelně do preventivního programu vzdělávání pro učitele těchto škol.

Otázka č. 20 Je na škole, kde učíte, zařazena do výuky problematika domácího násilí na dětech?

Graf č. 13

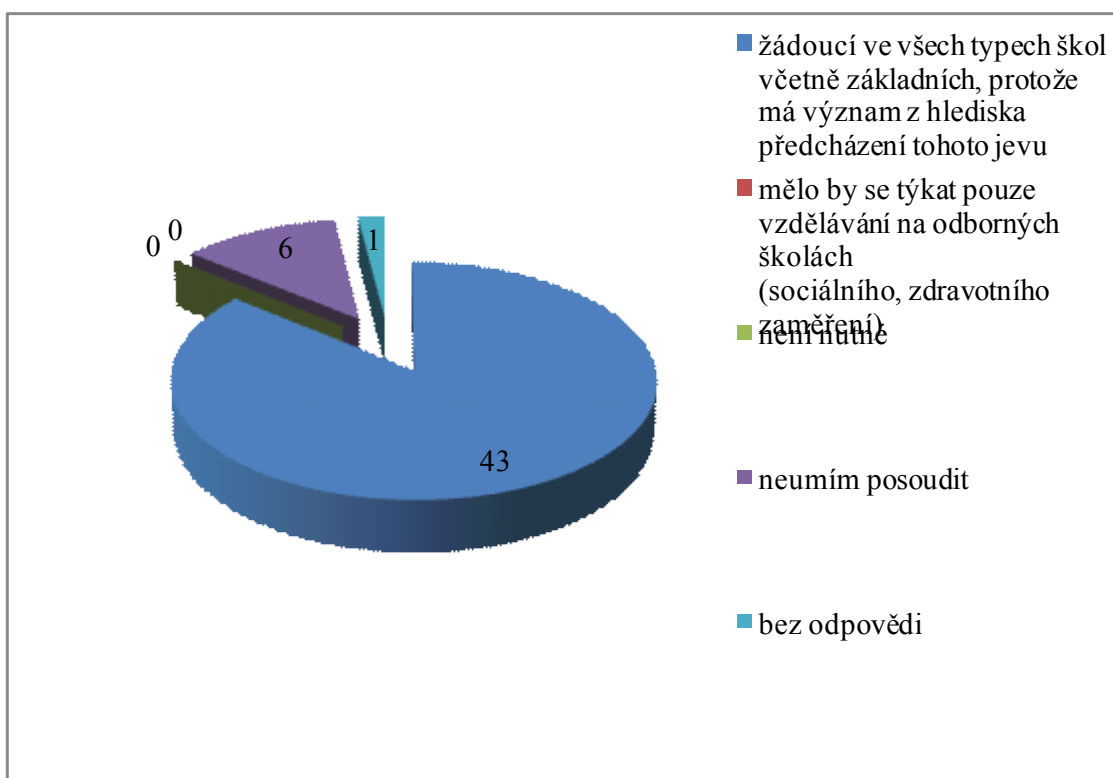
Na doplňující otázku těm, kteří odpověděli „ano“ (78%), ve kterém předmětu je zařazena do výuky problematika domácího násilí na dětech, uvedli tyto předměty.

Tabulka č. 18

Předmět	Počet
Výchova k občanství	12
Občanská výchova	2
Výchova ke zdraví	12
Osobnostní výchova	7
Rodinná výchova	3
Rodina a zdraví	1
Člověk a jeho svět	3
Prvouka	6
Průřezové téma v různých předmětech	2

Otázka č. 21 Zařazení problematiky domácího násilí na dětech i obecně do vzdělání je:

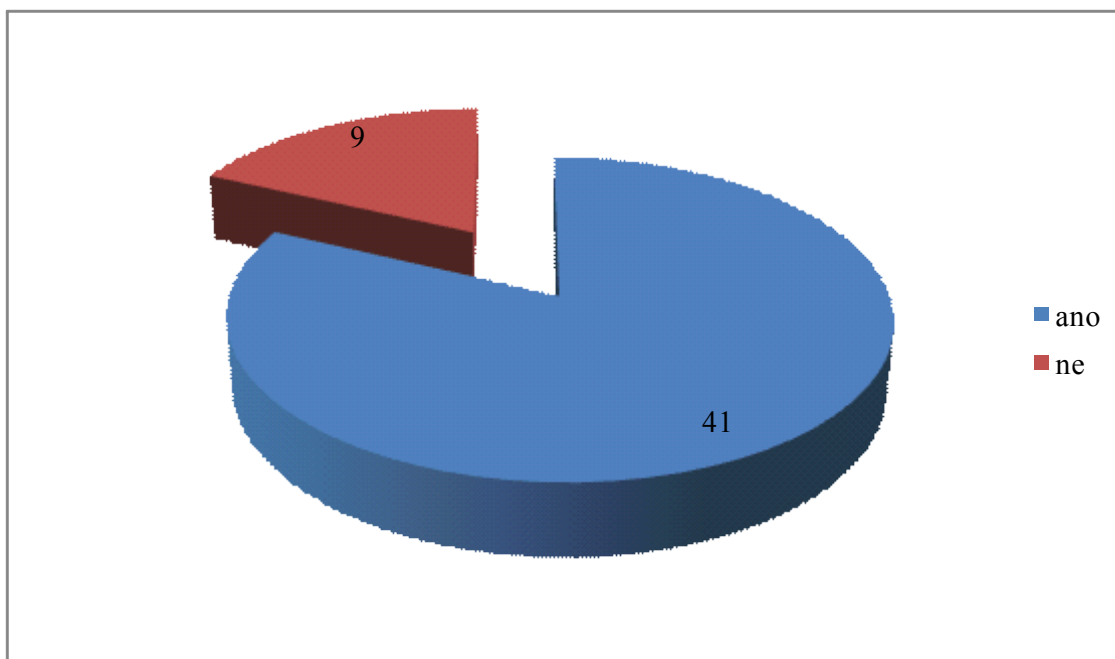
Graf č. 14

U této otázky je celkem překvapivé, že 6 učitelů (12%) základních škol, neumí posoudit zařazení problematiky domácího násilí na dětech do vzdělání.

Otázka č. 22 Znáte státní či nestátní organizace, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí na dětech?

Graf č. 15

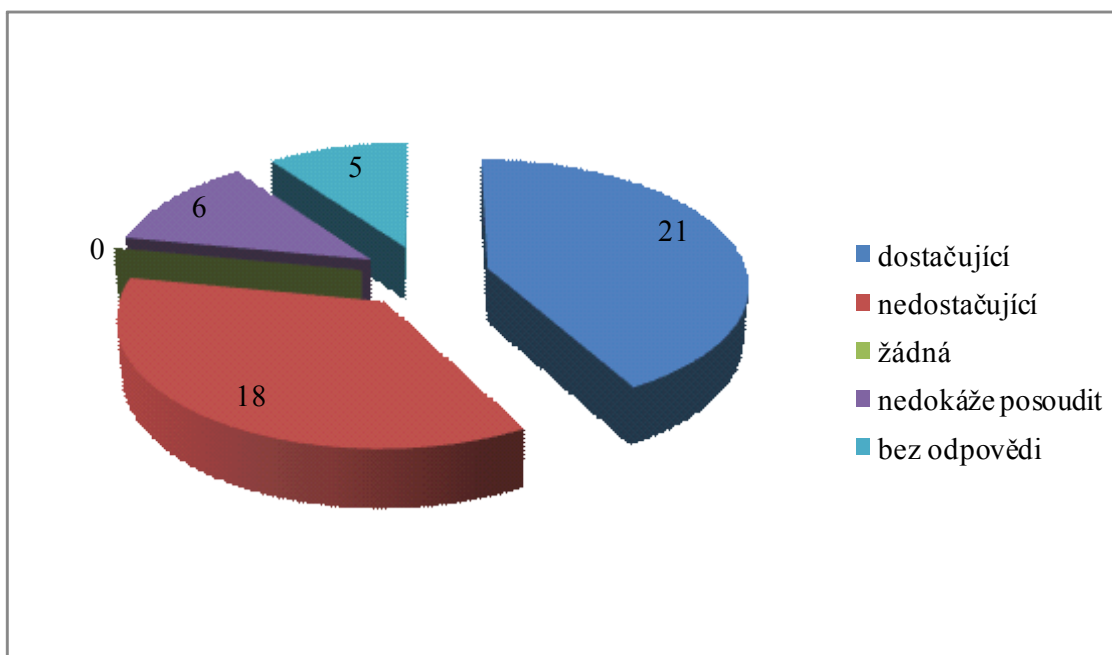
41 respondentů což činí 82% odpovědělo, že znají státní či nestátní organizace, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí na dětech. Na doplňující otázku „které“, uvedli respondenti následující odpovědi.

Tabulka č. 19

Organizace	Počet	Organizace	Počet
Nadační fond při škole sv. Josefa	1	Pedagogicko-psychologické poradny	1
Bílý kruh bezpečí	8	Dětské krizové centrum	2
OSPOD	4	Koordona	1
Sdružení Linky bezpečí	10	Klokánek	7
Intervenční centrum Brno	1	Prev-Centrum	1
Pražská linka důvěry	3	Azylový dům pro ženy a matky s dětmi	1
Rosa	4	Spondea	1
Policie	4	Dona linka	1
Fond ohrožených dětí	5	Nadace naše dítě	1
Pražské matky	1	Acorus	3

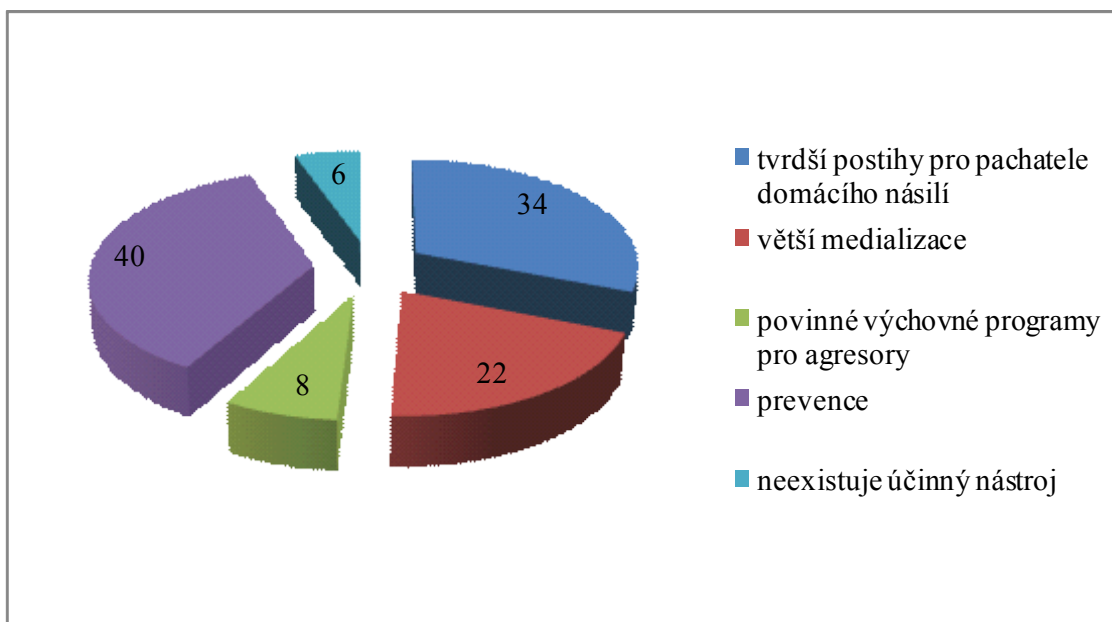
Otázka č. 23 Jaká je podle Vás podpora ze strany těchto organizací?

Graf č. 16

Otázka č. 24 Který z nástrojů je podle Vás nejúčinnější v boji proti domácímu násilí na dětech?

Graf č. 17

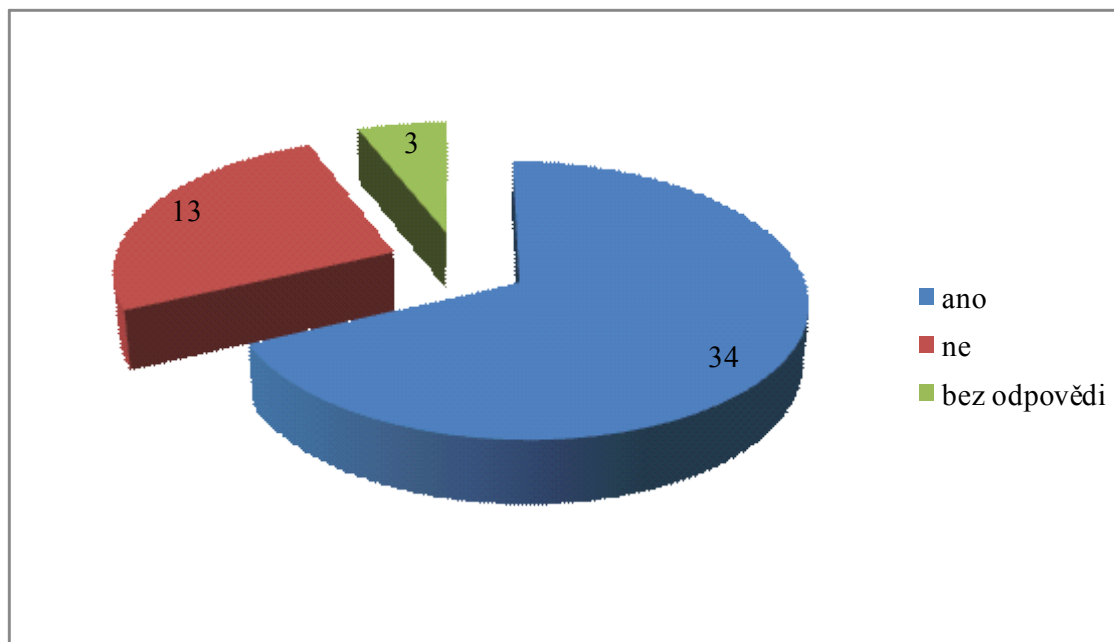

Na otázku č. 23 respondenti odpověděli 21krát, což představuje 42%, že podpora ze strany státních či nestátních organizací je dostačující, ale také 18krát (36%), že je podpora nedostačující. Pochopitelná je i 12% odpověď „nedokážu posoudit“ s ohledem na zatím chybějící přímou zkušenost s domácím násilím páchaném na dítěti.

U otázky č. 24 neuvedli respondenti, podle mého očekávání, pouze jednu, ale většinou dvě a více odpovědí. Mezi nejčastější kombinace odpovědí patřily prevence s větší medializací a prevence s tvrdšími postihy pro pachatele domácího násilí páchaného na dětech. 6 respondentů uvedlo, že neexistuje účinný nástroj v boji s touto problematikou.

Otázka č. 25 Probíhá na Vaší škole prevence proti domácímu násilí páchaného na dětech?

Graf č. 18

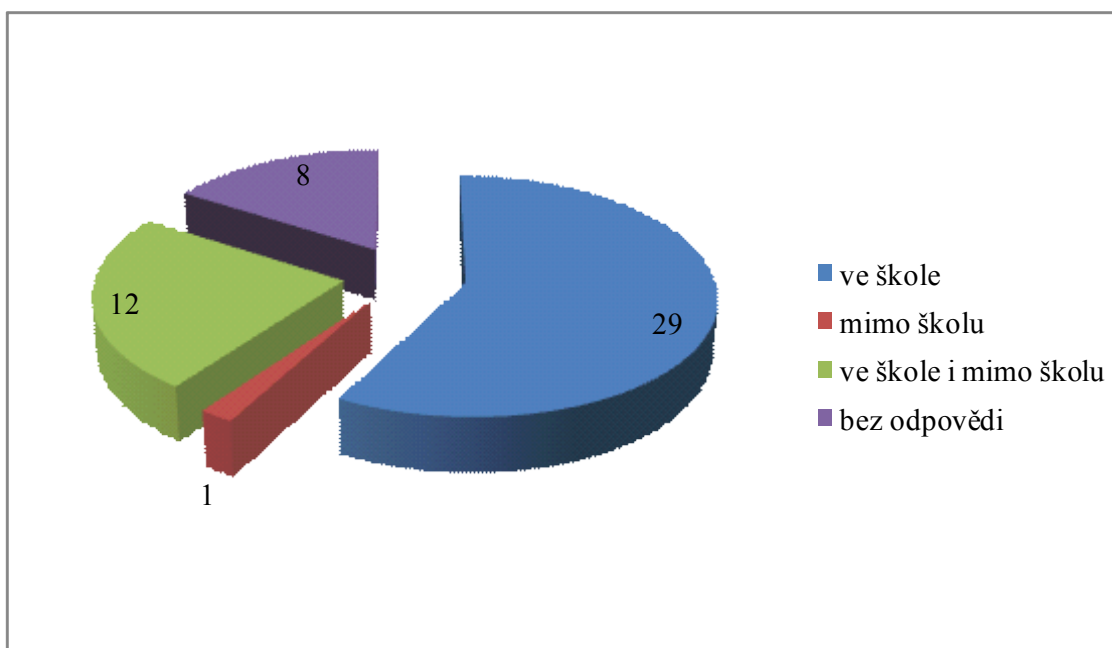
Na doplňující otázku, kdo tuto prevenci zabezpečuje, následovaly odpovědi uvedené v tabulce č. 20.

Tabulka č. 20

Prevenci zabezpečuje	Počet
Metodik prevence	11
Prev-Centrum Prahy 6	10
Školní psycholog	7
Výchovný poradce	5
Třídní učitel	11
Seminář na prevenci sociálně patologických jevů	2

Otázka č. 26 Pokud ano, prevence probíhá:

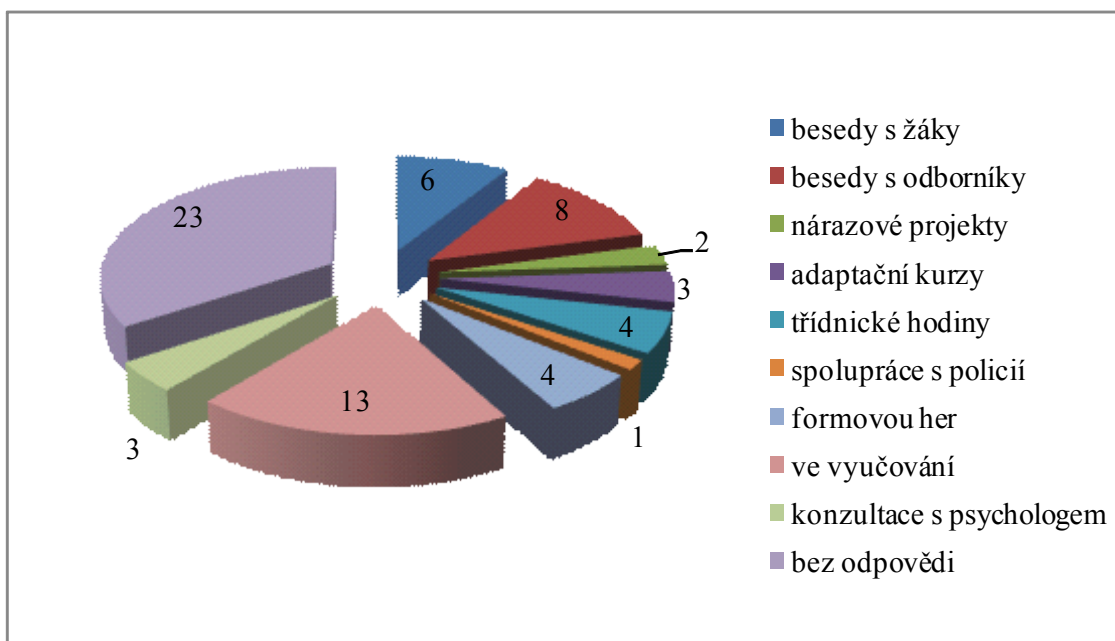
Graf č. 19

Na tuto otázku odpovědělo pouze 42 respondentů. 29 z nich, což představuje 69% z uvedeného počtu odpovídajících a 58% z celkového počtu oslovených uvedlo, že prevence proti domácímu násilí páchaného na dětech probíhá ve škole a u 12 (24%) jsem zaznamenal probíhání prevence i mimo školu. Tento fakt je potěšující, protože ukazuje na organizování aktivit pro děti ze strany základních škol i nad rámec jejich povinností.

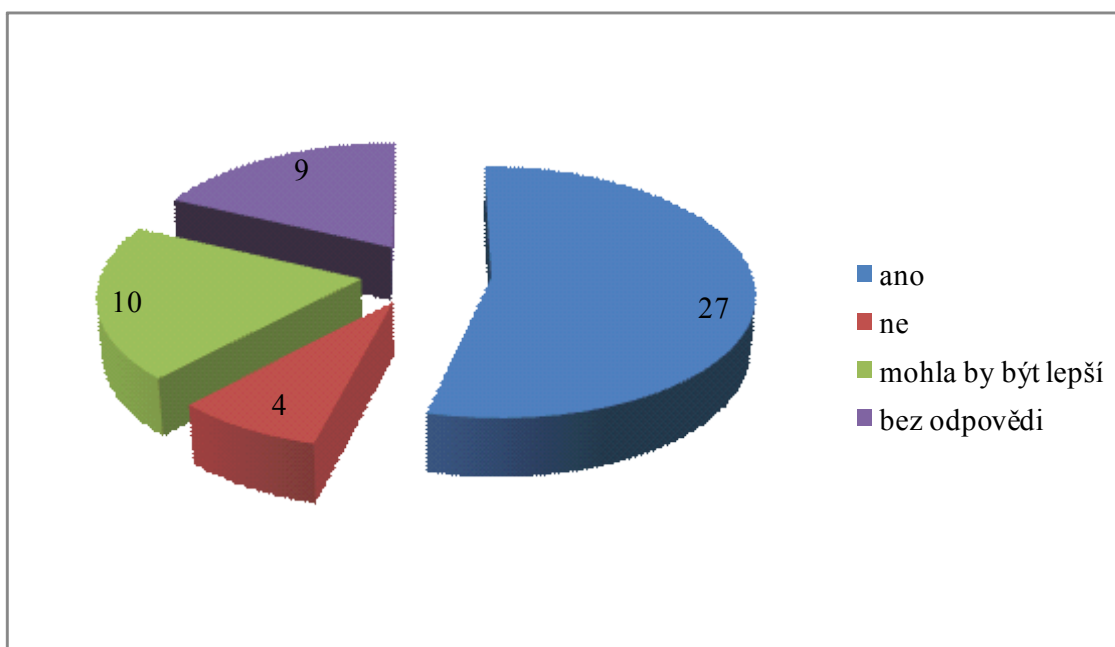
Otázka č. 27 Popište, prosím, jakou formou prevence probíhá.

Graf č. 20

Otázka č. 28 Je tato prevence záměrná, cílená a systematická?

Graf č. 21

Na otevřenou otázku č. 27 jsem zaznamenal celou řadu odpovědí na formy probíhající prevence ve škole respondentů. Tyto lze vyčíst z grafu č. 20. Namátkou

jmenují například: třídnické hodiny, besedy s odborníky, adaptační kurzy a v jednom případě i spolupráci s policií. Na otázku č. 28 zda je tato prevence záměrná, cílená a systematická, byla 27krát zaznamenána odpověď „ano“ což činí 54%. „Ne“ odpověděli pouze 4 respondenti a 10 respondentů (20%) uvedlo, že na prevenci je stále co zlepšovat. S čímž plně souhlasím.

Otázka č. 29 Je prevence v problematice domácího násilí páchaného na dětech důležitá? (označte křížkem na škálové stupnici 1 – 10)

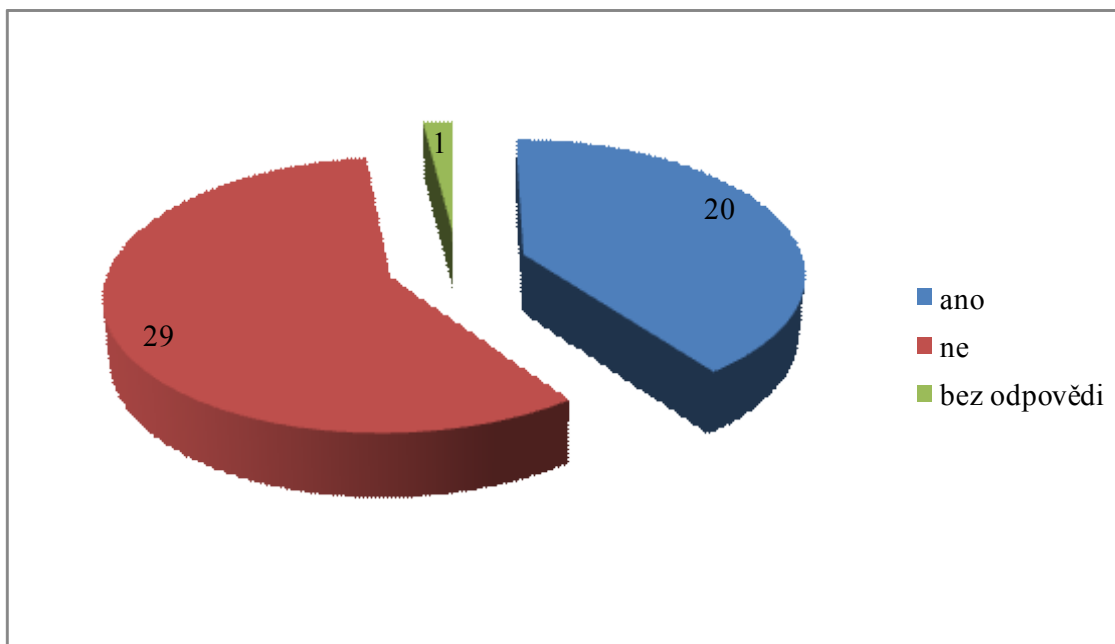
Tabulka č. 20

Škálová stupnice	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Počet odpovědí	6	0	1	1	2	2	4	4	7	22

Důležitost prevence domácího násilí na dětech je zřejmá ze škálové stupnice (tabulka č. 20), jelikož plných 22 respondentů ji označilo číslem 10.

Otázka č. 30 Mělo pro Vás vyplnění tohoto dotazníku nějaký přínos?

Graf č. 22

Kladných odpovědí na otázku přínosu dotazníku pro respondenty, jsem zaznamenal 20 (40%), což je podle mého názoru velmi pozitivní výsledek. Domnívám se, že v grafu zobrazených 29 záporných odpovědí (58%) není tak úplně negativních jak by se na první pohled zdálo. Jelikož i tito respondenti se nutně alespoň trochu museli při vyplňování dotazníku zamyslet.

5.4 Analýza výsledků

Cílem dotazníkového šetření bylo zhodnotit znalosti pedagogů učících na základní škole o domácím násilí na dětech, zjistit fakta o prevenci na těchto školách a donutit je k zamyšlení nad touto problematikou. Naplnění výše zmíněných cílů jsem se snažil dosáhnout prostřednictvím verifikace předem stanovených hypotéz.

Hypotéza č. 1

Domnívám se, že všichni respondenti vědí co je to domácí násilí, ale neznají jeho znaky.

Na otázku zda respondenti vědí co je to domácí násilí na dětech, odpovědělo kladně 44 respondentů, což činí 88% z dotázaných. Na otázku jestli znají jeho znaky, neodpověděl ani jeden respondent správně a všichni uváděli mylně na místo znaků domácího násilí jeho formy, případně jeho následky. **Obě části hypotézy se potvrdily.**

Hypotéza č. 2

Domnívám se, že většina respondentů má dostatek informací, aby mohla dítěti ohroženému domácím násilím poradit, a zhruba stejný počet respondentů (plus minus 3) by uvítala proškolení o tomto tématu.

19 respondentů uvedlo, že mají dostatek informací, aby mohli poradit dítěti ohroženému domácím násilím a 21 odpovědělo, že mají informací málo a proškolení by uvítali. Jeden z respondentů dokonce označil obě tyto možnosti. Pro verifikaci hypotézy je důležitý rozdíl mezi výše zapsanými čísly, tj. mezi číslem 19 a číslem 21, který nesmí činit více než 3.

$$21 - 19 = 2$$

Rozdíl je tedy 2. **Hypotéza se potvrdila.**

Hypotéza č. 3

Domnívám se, že je problematika domácího násilí zařazena do výuky na základní škole.

4% respondentů (2) na otázku zda je zařazena problematika domácího násilí do výuky na základní škole neodpovědělo. 18% respondentů (9) odpovědělo záporně a plných 78% respondentů (39) odpovědělo kladně. Výsledkem tedy je, že v nadpoloviční většině základních škol je zařazena do výuky problematika domácího násilí na dětech. **Hypotéza se potvrdila.**

Těm respondentům, kteří odpověděli „ano“ (78%), byla položena ještě doplňující otázka, ve kterém předmětu je zařazena do výuky problematika domácího násilí na dětech. Získané odpovědi jsou zobrazeny v tabulce č. 18.

Hypotéza č. 4

Předpokládám, že na základních školách probíhá prevence proti domácímu násilí u dětí, a že ji většina respondentů označí jako důležitou. (škála 8 – 10)

Obě části výše uvedené hypotézy se ukázaly jako opodstatněné, jelikož na její první část, zda na základních školách probíhá prevence proti domácímu násilí u dětí 34 respondentů (68%) zaškrtnulo políčko „ano“. V její druhé části prevenci označili 4 respondenti na škálové stupnici 1 – 10 hodnotou 8, 7 respondentů hodnotou 9 a plných 22 respondentů ji označilo číslicí 10. (Jednotlivé odpovědi jsou zaznamenány v tabulce č. 20). Vezmeme-li v potaz 1 respondenta, který napsal, že důležitost prevence je nulová a počet odpovědí označených na škálové stupnici 1 – 4 a 6 – 7 (hodnotu 5 vynecháme z důvodů uvedených v kapitole 5.1) dojdeme jejich součtem k číslu 15, které vyjadřuje 31,25% ze započítávaných odpovědí. Sečtením odpovědí na škálové stupnici označených čísly 8 – 10 dostaneme hodnotu 33 což je 68,75% ze započítávaných odpovědí. **Obě části hypotézy se potvrdily**

Hypotéza č. 5

Domnívám se, že respondenti označí vyplnění dotazníku za nepřínosné.

Jako nepřínosné označilo otázku přínosu vyplnění dotazníku 29 respondentů (58%). Jeden respondent neodpověděl vůbec a 20 respondentů (40%) odpovědělo na otázku kladně. **Hypotéza se potvrdila.**

Jedním z cílů dotazníkového šetření bylo donutit pedagogy na základních školách k zamyšlení nad problematikou domácího násilí páchaného na dětech. Domnívám se, že přestože 29 respondentů odpovědělo záporně k přínosu dotazníku a verifikovala se hypotéza o jeho negativním přínosu, splnil se můj záměr směřující k zamyšlení nad tématem. Pomineme-li oněch 20 respondentů, kteří odpověděli kladně, museli i „ti ostatní“ věnovat vyplnění 30ti otázek dotazníku určitý čas. Aby tento čas mohli považovat za plně ztracený a nepřínosný, museli by být buď velcí ignoranti anebo mít velké znalosti problematiky, což se vzhledem k jejich odpovědím, v žádném případě nepotvrdilo. Tato skutečnost mě vede k přesvědčení o splnění mého záměru, který, jak doufám, se odrazí na jejich všímavosti a přístupu k dětem ohrožených domácím násilím.

Vedení škol projevilo o výsledky provedeného výzkumného šetření zájem, který byl zdůvodněn možností jeho využití v praxi. Výsledky by mohli využít metodici prevence, výchovní poradci a případně i školní psychologové k významějšímu zavedení problematiky domácího násilí do osnov výuky na školách. Dále by mohly posloužit jako vodítko k vypracování programů vzdělávání pro učitele. Stejně tak i pedagogickým fakultám při výchově nové generace pedagogů. Zájem škol o výsledky výzkumného šetření byl pro mě velmi pozitivní a tudíž jsem jim předání těchto výsledků přislíbil, a to včetně celého znění diplomové práce.

Závěr

Domácí násilí a především domácí násilí páchané na dítěti je téma, o kterém se v poslední době hovoří docela často. Což je dobře. Jednoznačně to ukazuje na zájem celé společnosti s tímto poměrně skrytým a neradostným jevem něco dělat. Je vidět, že jak širší veřejnost, tak i učitelé a rodiče, hledají odpovědi na otázky: „*Co mám dělat? - Jak to mám řešit? - Jak mám o problému mluvit s dítětem? - Co má dělat učitel a škola? - Jak násilí včas odhalit? - Jak mu předejít?*“ Informovanost zainteresovaných i nás všech ostatních je půl cesty k úspěchu, k brzkému odhalení týrání, zanedbávání či sexuálnímu zneužívání a tím k včasné pomoci takto ohroženým jedincům, a hlavně dětem. O to více, když nelichotivá čísla uváděná ve statistikách zahrnují pouze zaznamenané a ověřené případy, kde už došlo k intervenci odborníků. Nikde se nedozvíme a ani nemůžeme dozvědět, kolik případů domácího násilí na dětech není nikdy odhaleno. Což znamená, že tyto děti jsou většinou vystaveny násilí po celé dětství. Přiznejme si, že ve chvíli, kdy se v televizi či jiném médiu objeví zpráva o tom, že některé dítě bylo svými rodiči týráno či zanedbáno, vždy v nás toto sdělení vyvolá silné rozhořčení, spojené s touhou po trestu či odplatě. Často však na tyto případy rychle zapomínáme a nedochází nám, že dítě po odebrání z takové rodiny žije dál svůj život, který je však už navždy poznamenaný. Je pouze na všímavosti, odpovědnosti a odvaze každého z nás, zda si uvědomíme bezmocnost dětí a na případ násilí na nich dostatečně včas upozorníme. Nemůžeme spoléhat na to, že to za nás udělá někdo jiný. Potom už záleží na profesionalitě, obeznamenosti a zkušenostech s problematikou těch, kteří oznámení prošetřují, jak s ním naloží a zda povede k zastavení násilí a tím ke zlepšení situace dítěte.

Cestou k omezení domácího násilí by mohla být, jak vyplynulo z výzkumného šetření, větší informovanost celé společnosti, záměrná, systematická a cílená prevence, spolu s častou medializací a všeobecným povědomím o případných represivních dopadech pro pachatele. Začít s takovouto prevencí by bylo vhodné u všech, kteří se dostávají denně s dítětem do kontaktu, tzn. u rodin, respektive rodičů, dětských lékařů, a učitelů, bez ohledu na typ školy. Nesmíme samozřejmě zapomínat na dítě jako takové.

I to by mělo, pokud to již jeho stupeň vývoj umožňuje, rozpoznat co je to výchovný pohledek a kdy již lze takovýto trest charakterizovat jako počáteční stádium domácího násilí na něm páchané. V situaci, kdy si neví dítě rady, nastupují na řadu ti, kterým dítě důvěřuje, v čele s příbuznými a jeho učiteli. Především učitelé, by měli být s problematikou domácího násilí na dětech dostatečně obeznámeni a tím pádem dokázat ohroženému dítěti poradit a nalézt východisko z jeho nepříznivé situace.

Díky podnětům lidí, kterým není lhostejný osud dětí, ale i méně odolných dospělých, byly zpracovány různé celostátní preventivní programy domácího násilí. Mezi tyto programy patří Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014 nebo Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018, v kterých je zahrnuta vládní strategie v boji proti tomuto jevu ve společnosti. Mezi cíle této strategie patří osvěta a podpora primární prevence, vedoucí ke změně postojů celé společnosti a její nulové tolerance vůči násilí na dětech. Jejím obsahem je též podpora rozvoje rodičovských kompetencí, pozitivního rodičovství a porozumění rodičů základním potřebám a právům dítěte. Je pouze otázkou do jaké míry budou cíle vládní strategie naplňovány a jak se jejich existence odrazí na odhalování, řešení a pomoci těm, kteří to nejvíce potřebují.

Resumé

Diplomová práce se věnuje problematice domácího násilí u dětí a prevenci tohoto sociálně patologického jevu. Je rozdělena do pěti kapitol. V první se zabývám vymezením pojmu domácího násilí. Jeho znaky, formami, fázemi a též příčinami domácího násilí na dětech. Ve druhé kapitole jsou popsáni jeho aktéři, tj. agresor, oběť, rodina a není opomínuta ani mlčící menšina. Třetí kapitola se zaměřuje na legislativní možnosti řešení domácího násilí, následky tohoto násilí u dětí, uskutečnění nápravy a v neposlední řadě také na státní i nestátní pomáhající organizace. Obsahem čtvrté kapitoly je prevence, a to jak z pohledu rodiny, školy, společnosti, tak a to především, pedagoga. Pátou, praktickou částí diplomové práce je výzkum formou dotazníkového šetření, které je zaměřeno na znalosti pedagogů základních škol o této problematice. Dále na prevenci tohoto jevu na těchto školách. Cílem výzkumu bylo též přimět jeho respondenty k zamyšlení nad tématem této diplomové práce.

Anotace

NOVOTNÝ, Tomáš. *Prevence domácího násilí u dětí*. Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2012, 91 s. Diplomová práce

Diplomová práce se zabývá problematikou domácího násilí páchaného na dětech a jeho prevencí. Poukazuje na příčiny násilí, jeho formy, agresory, oběti a též na jeho následky. Dále se zaměřuje na možnosti zjednání nápravy domácího násilí u dětí, jeho řešení a předcházení. Součástí diplomové práce je dotazníkové šetření, které je zaměřeno na zhodnocení znalostí pedagogů o domácím násilí na dětech, učících na základní škole a zjištění faktů týkajících se prevence tohoto jevu na těchto školách.

Klíčová slova

Rodina, dítě, agresor, oběť, domácí násilí, týrání, sociálně-právní ochrana, policie, vykázaní, škola, pedagog, prevence.

Annotation

NOVOTNÝ, Tomáš. *Prevention of domestic violence on children*. Brno: The University of Tomas Baťa in Zlín, Faculty of humanistic studies, Institute of Interdisciplinary Studies, 2012, 91 s. Diploma thesis

The diploma thesis deals with the problems of domestic violence perpetrated on children and with its prevention. It points out the causes of violence, its forms, types of aggressors, victims, and last but not not least its consequences. It focuses on possibilities when trying to make good the damage at children, on dealing with the violence and how to avoid it. The diploma thesis comprises a questionnaire survey that targets to evaluate knowledge of elementary school teachers about the domestic violence perpetrated on children and also to find out the facts about its prevention on this type of schools.

Keywords

Family, child, aggressor, victim, domestic violence, maltreatment, social and legal protection, police, eviction, school, teacher, prevention.

Seznam použité literatury

Zákony a právní předpisy

1. Ústava České republiky č. 1/1993
2. Listina základních práv a svobod České republiky č. 2/1993
3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
4. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
5. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
6. Zákon č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších změn a doplňků
7. Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění platných předpisů.
8. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 179/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí.
9. MPSV ČR. *Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014*. Praha: MPSV, 2010, 28 s.
10. MPSV ČR. *Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018*. Praha: MPSV, 2008, 15 s.
11. KEPKOVÁ, M. *Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí*. Praha: MPSV, 2010, 48 s.

Literatura

12. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Vydání 3. Bratislava. Public promotion, 2008, 249 s. ISBN 978-80-969944-0-3
13. BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. *Materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: MPSV, 2006. ISBN 80-86878-56-3

14. ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vyd. Plzeň: A. Čeněk, 2004, 431 s. ISBN 80-86473-86-4
15. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie – vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9
16. DUŠKOVÁ, Z. a kol. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*. Praha: Dětské krizové centrum, o.s., 2004, 103 s.
17. DUŠKOVÁ, Z. *Výroční zpráva 2010*. Praha: Dětské krizové centrum, o.s., 48 s.
18. GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000, 595 s. ISBN 80-7203-124-4
19. HANUŠ, P., HELLEBRANDOVÁ, K. *Krizová intervence*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006, 24 s. ISBN 80-86991-84-9
20. HANUŠOVÁ, J. *Násilí na dětech – Syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006, 24 s. ISBN 80-86991-78-4
21. JAROSZ, E., JŮZL, M., BARGEL Jr., M. *Contemporary challenges in social pedagogy*. Brno, 2010, 191 s. ISBN 978-80-87182-14-7
22. KOLEKTIV autorů, *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007, 236 s. ISBN 978-80-86684-47-5
23. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. vydání 1. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
24. KUČERA, J., RADVAN, E. *Vybrané problémy metodologie vědy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, 86 s.
25. LÉTALOVÁ, J. *Násilí v rodině, syndrom CAN – týrané a zneužívané děti*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008, 70 s. Bakalářská práce
26. LOVASOVÁ, L., SCHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006, 24 s. ISBN 80-86991-75-X
27. MARVÁNOVÁ – VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008, 160 s. ISBN 978-80-86131-76-4
28. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. ISBN 80-86429-19-9
29. MPSV ČR. *Studijní materiál pro pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: MPSV, 2006, 139 s. ISBN 80-86878-50-3

30. MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7
31. RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009.
32. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009. 44 s.
33. ŘEHOŘ, A. *Metodologie I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004, 76 s.
34. STŘÍLKOVÁ, P., FRYŠTÁK, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009, 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0
35. ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N., a kol. *Domácí násilí*. Praha: Portál, 2011, 192 s. ISBN 978-80-7367-690-2
36. ÚLEHLOVÁ, D a kolektivu autorů. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009, 116 s. ISBN 978-80-7013-502-0
37. VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4
38. VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany*. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7
39. VANÍČKOVÁ, E., HADJ – MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H., *Násilí v rodině*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995, 80 s. ISBN 80-85529-17-3

Časopisy a jiné zdroje

40. ADAMÍK ŠIMEGOVÁ, M., KOVÁČOVÁ, B. *Kognitívne, Emocionálne a morálne aspekty školského šikanovania a ich využitie v prevencii šikanovania na základnej škole*. 1. vyd. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavská univerzita, 2011, 303 s. ISBN 9708-80-8082-420-4

41. Auxilium sociale novum 3-4/2009. Katowice – Warszawa: Wyższa szkoła pedagogiczna twp w Katowicach, Śląska wyższa szkoła zarządzania im. gen. J. Zietka (edycja kwartalnika pod patronatem zespołu pedagogiki społecznej komitetu nauk pedagogicznych), 2009. ISSN 1899-4393
42. Leták MPSV ČR. Ochrana týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Praha: MPSV, 4 s.

Internetové zdroje

43. <http://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>
44. <http://www.csspraha.cz/linka-duvery>
45. <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>
46. <http://www.domesticviolence.org/>
47. <http://www.donalinka.cz/domaci-nasili/zakladni-informace/>
48. <http://www.epravo.cz/top/clanky/zarizeni-socialne-pravni-ochrany-15588.html>
49. <http://www.evil.estranky.cz/clanky/sexualni-zneužívani-deti.html>
50. <http://www.fod.cz/>
51. <http://www.koordona.cz/domaci-nasili/co-je-to-domaci-nasili/1-co-je-domaci-nasili.html>
52. <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=194>
53. <http://www.mpsv.cz/cs/7241>
54. <http://www.nasedite.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=177>
55. <http://www.portusprachatice.cz/index.php/tema-domaci-nasili/732-pachatele-domaci-nasili>
56. <http://www.ruzovalinka.cz/nasledky.htm>
57. <http://www.stopnasili.cz/verejnost/deti-svedci-domaciho-nasili.html>
58. <http://www.stopnasili.cz/verejnost/dn-pro-pedagogy-a-vychovne-poradce-zs/znaky-ze-deti-maji-problemy.html>
59. http://www.zachranny-kruh.cz/pomocnici/intervencni_centrum.html

Seznam příloh

Příloha č.1 - Přehled právních předpisů a mezinárodních dokumentů vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí.

Příloha č.2 - Dotazník

Příloha č. 1

Přehled právních předpisů, doporučení a mezinárodních dokumentů vztahujících se k sociálně-právní ochraně dětí

1. Vnitrostátní předpisy

- Usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb. , o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník – s účinností od 1. 1. 2010
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 326/1999 o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 110/2006 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů
- Zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Instrukce MPSC č. j. 21-12242/2000 ze dne 15.3.2000, kterou se stanoví rozsah evidence dětí a obsah spisové dokumentace o dětech, vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a obsah spisové dokumentace o žadatelích o osvojení a o svěření do pěstounské péče
- Instrukce č.j. 142/2007 – Org. ze dne 5.4.2007, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

1. Mezinárodní smlouvy, předpisy ES a doporučení

- Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Sdělení č. 45/2003 Sb.m.s., o přijetí Opčího protokolu k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů
- Sdělení č. 209/1993 Sb., o sjednání
- Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů občanských a trestních věcech
- Sdělení č. 34/1998 Sb., o Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
- Sdělení č. 43/2000 Sb. , o Úmluvě o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
- Sdělení č. 132/2000 Sb.m.s., o Evropské úmluvě a o osvojení
- Sdělení č. 66/2000 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí
- Sdělení č. 47/2001 Sb. m.s., o přijetí Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství

- Sdělení č. 54/2001 Sb.m.s., o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí
- Sdělení č. 141/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí
- Sdělení č. 90/2002 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce (Úmluva č. 182)
- Sdělení č. 91/2005 Sb.m.s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi
- Vyhláška č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině
- Vyhláška č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti
- Sdělení č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27.11.2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
- Rezoluce Rady Evropské unie z 26.6.1997 o nedoprovázených nezletilcích, kteří jsou příslušníky třetích zemí (97/C221/03)
- Doporučení RE 4(1984) o rodičovské zodpovědnosti
- Doporučení RE 6(1987) o pěstounských rodinách
- Doporučení RE 2 (1993) o medikosociálních aspektech zneužívaných dětí
- Doporučení RE 1286 (1996) o Evropské strategii pro děti

Zdroj: <http://www.mpsv.cz>

Příloha č. 2

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentem University Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií na Institutu mezioborových studií v Brně. Rád bych Vás požádal o vyplnění dotazníku, jenž bude praktickým podkladem k mé diplomové práci, která má název „*Prevence domácího násilí u dětí*“. Dotazník je naprosto anonymní.

Předem Vám děkuji za kompletní vyplnění dotazníku a čas nad ním strávený.

Bc. Tomáš Novotný

1. Pohlaví

- muž
- žena

2. Věk

20 - 30 30 - 40 40 - 50 50 - 60 60 - 70

-
-
-
-
-

3. Dosažené vzdělání

- střední
- vysokoškolské

4. Rodinný stav

- svobodný (á)
- ženatý, vdaná

5. Délka vaší praxe ve školství

6. Víte co je to domácí násilí na dětech?

- ano
- ne
- v hrubých rysech

7. Znáte jeho znaky?

- ano
- ne

Prosím vypište:

8. Patří mezi formy domácího násilí na dětech: - zaškrtněte prosím správné odpovědi.

- fyzické násilí
- psychické násilí
- sexuální zneužívání
- sociální izolace
- ekonomická kontrola
- pronásledování

9. Kdo je podle vás nejčastějším pachatelem domácího násilí na dětech?

- matka
- otec
- příbuzný
- prarodiče
- někdo jiný

10. Myslíte si, že domácí násilí na dětech probíhá nejčastěji v rodinách se vzděláním:

- základním
- středním
- vysokoškolským vzděláním
- na vzdělání nezávisí

11. Setkal (a) jste se s domácím násilím páchaném na dětech?

- ano
- ne
- kolikrát:

12. Pokud ano, v jaké podobě?

- fyzické násilí
- psychické násilí
- sexuální zneužívání
- sociální izolace

13. Domníváte se, že byste poznal (a) oběť domácího násilí mezi žáky vaší školy?

- ano
- ne

14. Jak byste postupoval (a) v případě, že byste měl (a) podezření na domácí násilí na žáku ve vaší škole ? – stručně v bodech

15. Co byste dělal (a), kdyby se toto podezření potvrdilo? – stručně v bodech

16. Do jaké míry si myslíte, že může pedagog ovlivnit řešení domácího násilí páchaného na dětech? (označte křížkem na škálové stupnici 1 – 10)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

17. Jakou formou může pedagog ovlivnit řešení domácího násilí páchaného na dětech?

- pohovorem s obětí
- agresorem
- oběma rodiči
- oznámením policii
- oznámením jiné instituci
- anonymním oznámením

18. Myslíte si, že máte dostatek informací, abyste mohl dítěti ohroženému domácím násilím poradit, jak se má zachovat?

- ano
- ne
- málo, proškolení bych uvítal

19. Informace o domácím násilí na dětech, které máte, jste čerpal (a)?

- četbou odborných knih a časopisů
- z osobních zkušeností
- z médií
- při studiu z odborných přednášek
- žádné informace nemám
- jiným způsobem

20. Je na škole, kde učíte, zařazena do výuky problematika domácího násilí na dětech?

- ano
- ne
- ve kterém:

21. Zařazení problematiky domácího násilí na dětech i obecně do vzdělávání je:

- žádoucí na všech typech škol včetně základních, protože má význam z hlediska předcházení tohoto jevu
- mělo by se týkat pouze vzdělávání na odborných školách (sociálního, zdravotního zaměření.....)
- není nutné
- neumím posoudit

22. Znáte státní či nestátní organizace, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí na dětech?

- ano
- ne
- případně jaké:

23. Jaká je podle vás podpora ze strany těchto organizací?

- dostačující
- nedostačující
- žádná

24. Který z nástrojů je podle vás nejúčinnější v boji proti domácímu násilí na dětech?

- tvrdší postihy pro pachatele domácího násilí
- větší medializace
- povinné výchovné programy pro agresory
- prevence
- neexistuje účinný nástroj

25. Probíhá na vaší škole prevence proti domácímu násilí páchaného dětech?

- ano
- ne
- kdo ji zabezpečuje:

26. Pokud ano, prevence probíhá:

- ve škole
- mimo školu
- ve škole i mimo školu

27. Popište, prosím, jakou formou prevence probíhá.

28. Je tato prevence záměrná, cílená a systematická?

- ano
- ne
- mohla by být lepší
- případně v čem:

29. Je prevence v této problematice důležitá? (označte křížkem na škálové stupnici 1 – 10)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

30. Mělo pro vás vyplnění tohoto dotazníku nějaký přínos?

- ano
- ne
- případně jaký